

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Aneseja Tumpej

Natove operacije kriznega odzivanja

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Aneseja Tumpej

Mentor: doc. dr. Vinko Vegič

Natove operacije kriznega odzivanja

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

ZAHVALA

Na začetku bi se rada zahvalila svojemu mentorju, doc. dr. Vinku Vegiču, ki mi je ves čas pisanja diplomske naloge nudil strokovno pomoč in me usmerjal pri delu.

Hkrati pa se iskreno zahvaljujem svojim najbližjim, atiju, mami, Borisu ter ostalim sorodnikom in prijateljem, ki so me ves čas spodbujali in niti za trenutek podvomili vame.

Hvala vam!

NATOVE OPERACIJE KRIZNEGA ODZIVANJA

Po koncu hladne vojne je bil Nato prisiljen spremeniti svojo strategijo in politiko, da bi se lahko uspešno zoperstavljal novonastalim grožnjam. Pri tem pa je začel vedno več pozornosti posvečati razvoju zmogljivosti za delovanje v operacijah kriznega odzivanja. Prvo takšno operacijo je izvedel v Bosni in Hercegovini leta 1995, ko je svoje sile prvič uporabil zunaj območja držav članic zveze. Da bi ustavili nasilje in vzpostavili varno okolje, so mednarodne sile Nata leta 1999 začele delovati tudi na Kosovu. Na prošnjo Makedonije je leta 2001, da bi preprečil državljansko vojno, svoje sile aktiviral še v Makedoniji. Med tem ko so bile prve tri operacije za ohranjanje miru aktivirane v Evropi, pa je misija v Afganistanu še dodatno razširila območje aktivnosti in interesov Nata. Glavna naloga sil ISAF pod vodstvom Nata je pomagati afganistanskim varnostnim silam, da bodo sposobne same zagotavljati varnost v državi. V okviru operacij v podporo miru pa Nato deluje tudi v Iraku, kjer je vzpostavil Natovo misijo za urjenje. ter v Sudanu in Somaliji, kjer pomaga Afriški uniji pri zračnemu transportu.

Ključne besede: Nato, operacije kriznega odzivanja, celostni pristop, ISAF.

NATO'S CRISIS RESPONSE OPERATIONS

When cold war ended, Nato was forced to change its strategy and politics, to control new threats. It started paying more attention to development of capacity to respond effectively to crisis response operations. Nato's first crisis response operation was conducted in BIH in 1995 when it used its forces for the first time in a country outside its area. To stop the violence and restore a safe environment, international forces of Nato began to operate in Kosovo in 1999. When Macedonia in 2001 requested Nato's presence in their country, to prevent a civil war, Nato helped and activated its forces there. While these first three operations were activated in Europe, mission in Afghanistan broadened Nato's area of activity and interest. Main assignment of the ISAF forces under the leadership of Nato is to help Afghanistan forces to enforce the peace in their own country. Nato is also present in Iraq, where it set up Nato Training Mission – Iraq and in Sudan and Somalia, where Nato helps African Union with airlift support.

Key words: Nato, Crisis response operations, Comprehensive approach, ISAF.

KAZALO

1 UVOD	9
2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR	12
2.1 Predmet in cilj preučevanja	12
2.2 Hipoteze	13
2.3 Uporabljena metodologija	13
2.4 Zgradba diplomskega dela	14
3 ZVEZA NATO	15
3.1 Preoblikovanje zveze Nato	16
3.1.1 Partnerstvo za mir	18
3.1.2 Koncept Skupnih združenih namenskih sil	19
3.1.3 Dopolnjen strateški koncept	19
3.1.4 Pobuda zveze Nato za obrambne zmogljivosti	20
3.1.5 Spremembe po 11. septembru	20
4 OPERACIJE KRIZNEGA ODZIVANJA (OPERACIJE V PODPORO MIRU)	25
4.1 Mednarodnopravni temelji za delovanje Nata v mirovni operacijah	27
4.2 Celostni pristop k operacijam (angl. <i>Comprehensive approach</i>)	28
5 NATOVE OPERACIJE KRIZNEGA ODZIVANJA	30
5.1 Bosna in Hercegovina	30
5.1.1 Zgodovina konflikta	31
5.1.2 SFOR	32
5.1.3 Izvrševanje civilnega dela mirovnega sporazuma	34
5.1.4 Sodelovanje držav na misiji	34
5.1.5 Zaključek misije SFOR-ja	35
5.2 Kosovo	35
5.2.1 Zgodovina konflikta in razmere pred operacijo Združena sila	36
5.2.3 KFOR (Kosovo Force)	38
5.2.4 Pomoč sosednjim državam	42
5.2.5 Ponovni izgredi in pot do samostojnosti Kosova	42
5.2.6 Sodelovanje držav na misiji	44
5.3 Bivša jugoslovanska republika Makedonija	44
5.3.1 Operacija Essential Harvest	45
5.3.2 Operacija Amber Fox	45

5.3.3 Operacija Allied Harmony	45
5.3.4 Sodelovanje držav na misiji	46
5.4 Vloga Nata na Balkanu danes in v prihodnje	46
5.5 Afganistan	47
5.5.1 Zgodovina konflikta	47
5.5.2 ISAF	50
5.5.3 Širitev misije	55
5.5.4 Trenutno stanje v državi	57
5.5.5 Predsedniške volitve 2009	62
5.6 Natova vloga v Iraku	63
5.7 Natova pomoč Afriški uniji	65
5.7.1 Pomoč Afriški uniji v Darfurju v Sudanu	65
5.7.2 Pomoč Afriški uniji v Somaliji	66
6 SKLEP	67
7 LITERATURA	70

SEZNAM KRATIC

ACO	<i>Allied Command Operations</i> ; Zavezniško poveljstvo za operacije
AMIS	<i>African Union Mission in Sudan</i> ; Misija Afriške unije v Sudanu
AMISOM	<i>African Union mission in Somalia</i> ; Misija Afriške unije v Somaliji
ANA	<i>Afghan National Army</i> ; Afganistanska nacionalna vojska
ANP	<i>Afghanistan National Police</i> ; Afganistanska nacionalna policija
AU	Afriška unija
BIH	Bosna in Hercegovina
CJTF	<i>Combinet Joint Task Force</i> ; Skupne združene namenske sile
EAPC	<i>Euroatlantic Partnership Council</i> ; Evroatlantski partnerski svet
EU	Evropska unija
EUFOR	<i>EU Force</i> ; Sile EU
FRJ	Federativna republika Jugoslavija
IFOR	<i>Implementation force</i>
ISAF	<i>International Security Assistance Force</i> ; Mednarodne varnostne podporne sile
KFOR	Kosovo Force
KPC	<i>Kosovo Protection Corps</i> ; Sile za zaščito Kosova
KSF	<i>Kosovo Security Force</i> ; Varnostne sile Kosova
KVSE	Konferenci o varnosti in sodelovanju v Evropi
MOM	Mednarodne operacije in misije
MNTF	Multinational Task Force; Večnacionalne namenske sile
NATO	North Atlantic Treaty Organization; Organizacija severnoatlantskega sporazuma
NTM-A	<i>Nato Training Mission – Afghanistan</i> ; Natova misija za urjenje – Afganistan

NTM-I	<i>Nato Training Mission – Iraq</i> ; Natova misija za urjenje – Irak
OMLT	<i>Operational Mentoring and Liaison Teams</i> ; Mentorsko povezovalne operativne skupine
OVK	Osvobodilna vojska Kosova
OVSE	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
OZN	Organizacija združenih narodov
PRT	<i>Provincial Reconstruction Teams</i> ; Skupine za obnovo provinc
PZM	Partnerstvo za mir
RC	<i>Regional Command</i> ; Regionalno poveljstvo
SAS	Severnoatlantski svet
SASS	Severnoatlantski svet za sodelovanje
SFOR	<i>Stabilisation Force</i> ;
SHAPE	<i>Supreme Headquarters Allied Powers in Europe</i> ; Vrhovno poveljstvo združenih sil v Evropi
SV	Slovenska vojska
UL	Ustanovna listina
UNAMA	<i>United Nations Assistance Mission in Afghanistan</i> ; Misija OZN za pomoč Afganistanu
UNAMID	<i>United Nations/African union Mission in Darfur</i> ; Združeni misiji ZN in AU v Darfurju
UNMIK	<i>United Nations Mission in Kosovo</i> ; Misija ZN na Kosovu
VB	Velika Britanija
ZDA	Združene države Amerike
ZEU	Zahodnoevropska unija
ZRJ	Zvezna republika Jugoslavija

1 UVOD

V zadnjih dveh desetletjih je zveza Nato doživela številne spremembe, ki so bile posledica prilagajanja spremembam v mednarodnem varnostnem okolju. Pomemben mejnik v razvoju zveze je predstavljal konec hladne vojne. Z razpustitvijo Varšavskega pakta je namreč izginila do tedaj glavna grožnja, ki je osmišljala obstoj zveze Nato že od njenega začetka. S tem pa so se začele številne razprave o tem, ali je nadaljnji obstoj Nata še sploh smiseln.

Po hladni vojni je postalo mednarodno okolje zelo nepredvidljivo in negotovo. V njem so se pojavile nevojaške grožnje, ki so ob prepletanju z vojaškimi presegle meje držav in kontinentov. Varnost v Evropi so ogrožali številni vojaški in etnični konflikti, širjenje orožja za množično uničevanje, organiziran kriminal, naravne in druge nesreče, terorizem, lakota, bolezni, onesnaževanje okolja ipd. (Grizold 2005, 23). Da bi se lahko uspešno zoperstavil tem problemom in se z njimi ukvarjal tudi izven območja držav članic, je moral Nato na novo definirati svojo vlogo ter temeljito spremeniti strategijo in politiko. Zveza se je tako začela preoblikovati na številnih področjih. Reorganizacija vojaškega dela je bila usmerjena predvsem na preoblikovanje vojaške sile. Le-tam so zmanjšali kvantiteto, ob tem pa gradili na njihovi kvaliteti. Tako so sile postale bolj mobilne in prilagodljive dani situaciji.

Zaradi naraščajočega števila kriz se je vedno več pozornosti začelo posvečati Natovi novi vlogi na področju kriznega upravljanja in mirovnih operacij ter sodelovanju z drugimi državami in organizacijami. Ob vse večji pripravljenosti Nata delovati na kriznih območjih pa se je sprožilo vprašanje o pripravljenosti članic delovati zunaj območja meja Nata. Namreč dolžnosti članic do medsebojne pomoči, ki so opredeljene v 5. členu Severnoatlantske pogodbe, veljajo le v primeru, če je napadena katera izmed članic zveze. To pa jih ne zavezuje k izvajanju aktivnosti v kriznih situacijah zunaj območja Nata. Sodelovanje držav v teh operacijah je torej odvisno od pripravljenost vsake izmed njih (Vegič 2005b, 81).

Natova prva operacija »izven določil 5. člena« je bila Načrtna sila v BIH leta 1995. Po doseženem sporazumu v Daytonu je Nato prvič uporabil enote za vzdrževanje miru zunaj svojih meja, na območju, za katerega je menil, da zadeva tudi njegovo varnost. Mandat za izvrševanje te misije je zveza dobila z resolucijo varnostnega sveta ZN, misija pa je pripomogla k nadaljnjemu razvoju operacij, v katerih Nato danes množično deluje. Tej misiji

je sledila misija na Kosovu, ki poteka še danes. Razprava, ki je potekala pred uporabo zračnih sil, je bila sporna, saj OZN ni odobril posredovanja v konfliktu. Po 78-ih dneh zračnih napadov je ZRJ končno pristala na umik svojih enot iz Kosova ter podpisala vojaško tehnični sporazum z Natom. Varnostni svet ZN je pozdravil pristanek ZRJ na določila v sporazumu ter izdal mandat za napotitev mednarodnih sil pod vodstvom Nata na Kosovo. V okviru sil KFOR tako Nato pomaga državi pri zagotavljanju varnosti in stabilnosti ter razvijanju oblastnih struktur. Leta 2001 je na prošnjo Makedonije Nato izvedel tri ločene operacije v tej državi, katerih namen je bil preprečiti izbruh državljanske vojne in stabilizirati razmere v državi.

Nato je veliko dosegel pri zagotavljanju stabilnega in varnega okolja na Balkanu, vendar pa zaradi številnih izzivov varnosti, ki v regiji še vedno obstajajo, ostaja na tem območju tudi v prihodnje.

Teroristični napadi 11. septembra 2001 so povzročili novi val sprememb Nata. Po napadih je ta prvič uporabil 5. člen severnoatlantskega sporazuma, države članice pa so bile pripravljene za svojo varnost poslati sile, kamor koli bi to bilo potrebno. Da bi lahko uspešno zagotavljali lastno varnost, je prišlo do pobud za vzpostavitev novih obrambnih zmogljivosti zavezništva. Tako so sledile številne organizacijske spremembe in povečanje zmogljivosti, kar je med drugim vključevalo tudi modernizacijo in vzpostavitev Natovih odzivnih sil.

Naslednja operacija, ki je sledila, pa je bila prva, ki je potekala na ozemlju zunaj Evrope. Avgusta leta 2003 je Nato prevzel vodenje misije ISAF, ki so jo pred tem vodile VB, Turčija ter Nemčija in Nizozemska z njegovo pomočjo. V okviru misije pomaga afganistanski prehodni oblasti pri vzpostavljanju varnosti in stabilnosti v državi. Pri tem pa Nato ni sam, sodeluje z drugimi prisotnimi mednarodnimi in regionalnimi akterji, kot so EU, OZN in številne nevladne organizacije.

Operativno delovanje zveze je dobilo nove razsežnosti z delovanjem Nata v Iraku. Tam je Nato vzpostavil Misijo za urjenje, v kateri sodelujejo častniki in podčastniki iraške vojske. Natova misija torej ni bojna misija, njen cilj je vzpostaviti učinkovite oborožene sile, ki bodo sposobne same zagotavljati varnost v državi. Od leta 2005 naprej pa Nato z letalsko oskrbo in transportom varnostnih sil pomaga Afriški uniji v Sudanu in od 2007 tudi v Somalij. Njegova tamkajšnja pomoč je močno povezana in koordinirana z dejavnostjo drugih mednarodnih organizacij, še posebej z EU in ZN.

Obdobje po hladni vojni je postalo obdobje številnih mirovnih operacij. Priča smo paradoksu, ko je zmanjšanje političnih in vojaških napetosti privedlo do zmanjšanega števila obrambnih sil, po drugi strani pa do povečanja njihove angažiranosti v vse bolj zapletenih mirovnih operacijah (Grošelj 2007, 8). Pri reševanju problemov v teh vedno bolj kompleksnih operacijah pa je potrebno veliko pozornosti posvetiti celostnemu pristopu, ki zahteva tesno sodelovanje civilnih in vojaških akterjev na sami misiji. Varnost, gospodarski, politični in družbeni razvoj so tesno povezani med seboj, zato je za doseganje uspeha potrebno graditi na njih vseh.

2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 Predmet in cilj preučevanja

Zveza Nato je danes prisotna v številnih operacijah, ki se odvijajo zunaj ozemlja držav članic. Da bi lahko razumeli, kako se je Nato preoblikoval iz obrambnega zavezništva v organizacijo, ki izvaja tudi operacije kriznega odzivanja oziroma operacije v podporo miru, bom v nalogi predstavila preoblikovanje zveze od hladne vojne naprej. Za lažje razumevanje pomena operacij kriznega odzivanja jih bom definirala in prikazala, katera delovanja vključujejo.

Ker so sodobne operacije večplastne, je doseganje miru odvisno od skupnega truda več akterjev na številnih področjih, kar pa mora potekati na koordiniran način. Zato bom v nalogi med drugim predstavila tudi celostni pristop k operacijam.

Natove operacije kriznega odzivanja trenutno potekajo na Kosovu in v Afganistanu, Nato pa je prisoten tudi v BIH, Makedoniji, Iraku, Sudanu in Somaliji. Zanimalo me bo, kakšne naloge v teh misijah opravlja in kakšne učinke ima prisotnost zveze na reševanje problematike na določenem kriznem območju. Ker mnogi povezujejo nadaljnji obstoj zveze Nato z uspešnostjo misije ISAF v Afganistanu, bom poskušala ugotoviti, kakšno je stanje v državi, kakšne so posledice Natove prisotnosti, na katerih področjih, če sploh je, je prišlo do napredka ter kaj bi bilo potrebno storiti v prihodnje za doseganje boljših rezultatov.

Cilji v nalogi torej so:

- Prikazati kako se je zveza Nato preoblikovala po koncu hladne vojne, predvsem v luči razvoja zmogljivosti za delovanje v operacijah kriznega odzivanja.
- Definirati operacije kriznega odzivanja.
- Prikazati Natove operacije kriznega odzivanja.
- Predstaviti razvoj dogodkov na kriznem območju pred in po posredovanju Nata.
- Prikazati naloge in delovanje Natovih sil v operacijah ter pomembnost celostnega pristopa.

- Prikazati učinkovitost takšnih operacij, še posebej na primeru Afganistana.

2.2 Hipoteze

V nalogi bom skušala dokazati ali ovreči naslednje delovne hipoteze:

Hipoteza 1: Razmere na kriznem območju bi bile brez Natovega posredovanja veliko slabše.

Hipoteza 2: Celostni pristop je ključen dejavnik uspeha operacij kriznega odzivanja.

Hipoteza 3: Predpogoj za družbeni napredek na nekem kriznem območju v pokonfliktnem obdobju je zagotovljena varnost.

Hipoteza 4: Na uspešnost operacij kriznega odzivanja vpliva podpora držav članic in podpora prebivalstva na kriznem območju.

Hipoteza 5: Dejavnosti Nata na operacijah kriznega odzivanja so vse bolj civilno usmerjene.

2.3 Uporabljena metodologija

V svoji nalogi bom rezultate predstavila s pomočjo različnih metod. Pri opredelitvi nalog zveze Nato ter predstavitvi procesa transformacije Nata bom uporabila metodo analize in interpretacije primarnih in sekundarnih virov (strateški koncept zveze, poročila zasedanj, članki, knjige, internetni viri), pomagala pa si bom tudi z zgodovinsko analizo. Za opis koncepta operacij kriznega odzivanja in celostnega pristopa bom uporabila deskriptivno metodo. Ker se bom posvečala različnim operacijam, bom za njihovo predstavitev uporabila študijo primera ter zgodovinsko analizo za analiziranje dogodkov pred samim konfliktom. Analizo in interpretacijo primarnih in sekundarnih virov bom uporabila tudi pri ugotavljanju uspešnosti samih misij.

Na tem mestu bi rada izpostavila dejstvo, da sem veliko podatkov povzela iz dokumentov in poročil zveze Nato, zato so nekateri podatki v nalogi najverjetneje subjektivno obarvani.

2.4 Zgradba diplomskega dela

Po uvodu in metodološko hipotetičnem okviru sledi predstavitev zveze Nato in njegova transformacija v obdobju po hladni vojni. V naslednjem poglavju bom opredelila pojem operacije kriznega odzivanja ter predstavila celostni pristop. Sledile bodo predstavitve posameznih Natovih operacij na določenih kriznih območjih. V okviru tega bom prikazala zgodovinsko ozadje konfliktov, opisala način Natovega posredovanja, cilje in naloge Nata na misijah, posebno pozornost pa bom posvetila delovanju Nata v Afganistanu, kjer bom prikazala tudi rezultate njegovega posredovanja. Najprej bom predstavila Natovo posredovanje v BIH, potem njegovo delovanje na Kosovu, v bivši jugoslovanski republiki Makedoniji, in kot sem že omenila, v Afganistanu. Na koncu bom predstavila tudi Natovo vlogo v Iraku ter pomoč, ki jo nudi Afriški uniji v Sudanu in Somaliji. Tem poglavjem bo sledil končni sklep, kjer bom tudi potrdila ali ovrgla svoje hipoteze.

3 ZVEZA NATO

Organizacija severnoatlantskega sporazuma (angl. North Atlantic Treaty Organization – NATO) je obrambna zveza, ki temelji na političnem in vojaškem sodelovanju med neodvisnimi državami članicami. Njene članice so se zavezale, da bodo varovale svobodo, skupno dediščino in civilizacijo družbe, osnovane na principih demokracije, individualne svobode in vladavine prava (NATO at a glance 1996, 5). Zveza je bila ustanovljena 4. aprila 1949 v Washingtonu, ko so Belgija, Kanada, Danska, Francija, Islandija, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Norveška, Portugalska, Združeno kraljestvo in Združene države Amerike podpisale Severnoatlantsko pogodbo (Fedder 1973, IX).

Glavni namen Nata je varovanje miru in svobode vseh držav članic, in sicer s političnimi in vojaškimi sredstvi. Le-ta morajo biti v skladu z načeli Ustanovne listine združenih narodov. Vse države članice imajo do zveze enake obveznosti, to načelo nedeljive odgovornosti pri zagotavljanju skupnih ciljev pa omogoča, da se uveljavlja enakovredna varnost za vse članice, kljub temu, da imajo države različne nacionalne zmogljivosti (Geršak 1995, 37-38).

Temeljne varnostne naloge Nata so (Slovenija in Nato 1999):

- varnost (Varnost je temelj stabilnosti v evroatlantskem okolju; temelji na povečevanju demokratičnosti institucij in na zavezi k mirnemu reševanju sporov.);
- posvetovanje (Države zaveznice se medsebojno posvetujejo o vseh vprašanjih, ki vplivajo na interese zavezništva.);
- odvrčanje in obramba (Nato odvrča kakršnekoli grožnje, ki so uperjene proti članicam, in nudi obrambo pred takšnimi grožnjami, napad na eno izmed držav članic pomeni napad na vse države članice.);
- obvladovanje kriz (Nato zagotavlja pripravljenost svojih sil, da lahko uspešno preprečuje konflikte in aktivno deluje v primeru večjih kriz.);
- partnerstvo (Nato sodeluje z drugimi državami nečlanicami v evroatlantskem prostoru z namenom večje preglednosti, medsebojnega zaupanja in večjih zmogljivosti delovanja).

Natov najvišji in najpomembnejši organ odločanja je Severnoatlantski svet (angl. *North Atlantic Council*), ki predstavlja politični forum, v katerem so enakopravno zastopani

predstavniki vseh držav članic. Deluje lahko na treh ravneh – na ravni veleposlanikov, ki se srečujejo tedensko, na ravni zunanjih in obrambnih ministrov, ki se srečujejo dvakrat letno, in na ravni predsednikov držav ali vlad, ki se srečujejo vsake dve do tri leta. Njegov glavni pomožni organ je Odbor za obrambno načrtovanje (angl. *Defence Planning Committee*), ki se sestaja na veleposlaniški ali ministrski ravni. Njima so podrejena številna delovna telesa, kot so Politični odbor, Gospodarski odbor, Odbor za infrastrukturo, Odbor za obrambne ocene, Odbor za proračun, Odbor za znanost, Odbor za izzive sodobne družbe idr. (Slovenija in NATO 2002).

Na vrhu vojaške strukture Nata je Vojaški odbor, ki ga sestavljajo nacionalni vojaški predstavniki držav članic zveze. Podrejen je Severnoatlantskemu svetu, kateremu nudi strokovne vojaške nasvete. Med njegove naloge spada tudi usmerjanje vrhovnih poveljnikov združenih zavezniških sil Nata. To sta vrhovni poveljnik zavezniških sil za Evropo (angl. *Supreme Allied Commander Europe*), ki ima sedež v Monsu v Belgiji, in vrhovni poveljnik zavezniških sil za preoblikovanje (angl. *Supreme Allied Commander Transformation*) s sedežem v Norfolku v ZDA. Oba sta odgovorna za pripravo obrambnih načrtov in za vodenje obrambe na območju, ki ga pokriva njegovo poveljstvo (ibid.). Najvišji funkcionar v zvezi pa je generalni sekretar, ki je glavni predstavnik zavezništva. Na tem položaju je visok civilni politik, katerega naloga je predsedovanje sejam Severnoatlantskega sveta in sejam glavnih odborov.

Trenutno sestavlja zvezo 28 suverenih držav. Ustanovnim članicam so se pridružile še Albanija, Bolgarija, Hrvaška, Češka, Estonija, Nemčija, Grčija, Madžarska, Litva, Latvija, Poljska, Romunija, Slovaška, Slovenija, Španija in Turčija (Nato 2009a).

3.1 Preoblikovanje zveze Nato

Natova vloga varuha teritorialne celovitosti držav, politične neodvisnosti in zaščitnika varnosti, miru, svobode in demokracije ter varuha interesov Zahoda pred komunizmom je bila po Hladni vojni preživeta, njegova zasnova in struktura nista bili prilagojeni potrebam poblokovskega časa (Geršak 1995, 39). Po predpostavkah realistične teorije je bilo pričakovati, da se bo pomembnost Nata zmanjšala in da bo počasi zveza razpadla. Ta pričakovanja so temeljila na prepričanju, da je za nastanek in ohranjanje zavezništev

najpomembnejši obstoj skupnega zunanjega sovražnika. Ob odsotnosti skupne grožnje in bremenih, ki jih članstvo nalaga (zmanjšana avtonomija in tveganje vpletenosti države v konflikt), pa se poraja vprašanje koristi sodelovanja v zavezništvu (Vegič 2005a, 181). Temu so nasprotovali tisti, ki so bili mnenja, da se lahko Nato obdrži zaradi svojih institucionalnih značilnosti, se prilagodi okolju ter celo razširi svoje funkcije. Duffield (ibid., 182) navaja več razlogov za ohranitev zveze Nato. Ugotavlja, da analize glede prihodnosti Nata po koncu hladne vojne niso upoštevale zunanjih groženj, ki so še vedno obstajale, potenciala, ki ga ima Nato za prevzem novih nalog v procesu institucionalne adaptacije, in vloge, ki jo ima zavezništvo pri odpravljanju nasprotij med zaveznicami. Čeprav je hladne vojne konec, je Nato še vedno opravljal več pomembnih zunanjih in notranjih varnostnih funkcij. Ohranjal je strateško ravnotežje v Evropi z nevtralizacijo zunanje grožnje, torej ruske vojaške moči, preprečeval in reševal je konflikte v srednji in vzhodni Evropi ter skrbel za stabilizacijo držav nekdanjega Varšavskega sporazuma. Kot najpomembnejšo notranjo funkcijo Nata pa je Duffield izpostavil odpravljanje bojzani v odnosih med državami v zavezništvu in zmanjševanje možnosti, da med njimi pride do konfliktov.

Z razpadom Varšavskega sporazuma je torej postalo jasno, da se mora zveza Nato korenito spremeniti, če želi tudi v prihodnje uspešno delovati v spremenjenem političnem in strateškem okolju. S prilagajanjem novonastalim razmeram je tako pričela po zasedanju svojih članic leta 1990 v Londonu in 1991 v Rimu.

Nova strategija zveze je posvetila posebno pozornost krepitvi politične vloge Nata in sodelovanju z drugimi državami in ustanovami pri povečevanju varnosti in stabilnosti. Upoštevala je nove oblike ogrožanja, ki se pojavljajo v novih okoljih in prežijo na članice zveze Nato. Izhajala je iz tega, da sta lahko varnost in mir tudi po nastalih spremembah še vedno ogrožena, zato so sodelovanje, posvetovanje in skupna obramba v združenem zavezništvu še naprej izredno pomembni. Novi koncept je predvideval tudi manjšo odvisnost od jedrskega orožja in korenite spremembe Natovih sil. Le-te naj bi postale bolj mobilne, prožne in prilagodljive, da se bodo sposobne uspešno zoperstaviti prihodnjim situacijam, ki bodo zahtevale angažiranje mednarodnih večnacionalnih enot (Geršak 1995, 40-41).

Med temeljnimi nalogami Nata v strateškem konceptu mirovne operacije še niso bile posebej omenjene, vendar je ta že dopuščal možnost, da so lahko članice pozvane k prispevanju h globalni stabilnosti in miru z zagotavljanjem sil za misije OZN (Vegič 2005, 80).

Na srečanju v Rimu je bila sprejeta tudi Deklaracija o miru in sodelovanju, ki opredeljuje prihodnje naloge Nata in njegovo politiko v razmerju do varnosti v Evropi in v razmerju do nastajajočega partnerstva in sodelovanja s srednjo in z vzhodno Evropo (Geršak 1995, 41).

Da bi povečali sodelovanje z državami, ki so v preteklosti pripadale nasprotnemu zavezništvu, je bil leta 1991 ustanovljen tudi Severnoatlantski svet za sodelovanje – SASS (angl. *North Atlantic Cooperation Council*).¹

3.1.1 Partnerstvo za mir

Nadaljnje približevanje srednje- in vzhodnoevropskim državam je nakazalo tudi vrhunsko zasedanje Nata v Bruslju leta 1994, kjer je bila sprejeta odločitev o začetku Partnerstva za mir – PZM (angl. *Partnership for Peace*) (Vegič 2005a, 184-185). Države SASS in tiste, ki so sodelovale na Konferenci o varnosti in sodelovanju v Evropi – KVSE, so dobile povabilo za vključitev v nov in vseobsežen program sodelovanja z Natom, ki bo izboljšal stabilnost in varnost v celi Evropi (Nato 2001b). Namen programa je bil zagotoviti večjo preglednost obrambnega načrtovanja in obrambnih proračunov sodelujočih držav, zagotoviti demokratični nadzor nad obrambnimi silami, pomagati državam partnerkam, da razvijejo zmogljivosti za izvajanje mirovnih operacij, iskalnih in reševalnih nalog ter humanitarne pomoči, omogočiti skupno načrtovanje in urjenje obrambnih sil ter jih na ta način razviti v sile, ki bodo sposobne dobro sodelovati z Natovimi silami (Gordon 1997, 225). Danes predstavlja PZM pomemben del evropske varnosti, ki širi in pogloblja sodelovanje med državami.

¹ Leta 1997 je SASS nasledil Evroatlantski partnerski svet (angl. *Euroatlantic Partnership Council – EAPC*), ki je sodelovanje prenesel na drugo raven. S podpisom temeljne listine so države članice pokazale svojo odločnost, da še povečajo medsebojno sodelovanje na vojaškem in političnem področju (Nato 2001b).

3.1.2 Koncept Skupnih združenih namenskih sil

V Bruslju je bil potrjen tudi vojaški koncept Skupnih združenih namenskih sil (angl. *Combinet Joint Task Force – CJTF*), ki pomeni prilagajanje Natovih vojaških struktur novim spremembam v evropskem varnostnem okolju. Njegov cilj je bil izboljšati sposobnost Nata, da v kratkem časovnem roku razporedi svoje večnacionalne in večzvrstne sile, ki bodo ustrezale točno določenim in specifičnim potrebam konkretne vojaške operacije (Nato 2001b).

3.1.3 Dopolnjen strateški koncept

Zaradi intenzivnega spreminjanja vloge Nata je zveza aprila 1999 na vrhunskem srečanju v Washingtonu sprejela dopolnjen Strateški koncept (angl. *Alliance's Strategic Concept*). Le-ta pomeni nadaljevanje politike prejšnjega koncepta iz leta 1991, v njem sprejeta stališča pa odražajo spremembe, ki so se zgodile v tem obdobju (Vegič 2005a, 185).

Koncept je ohranil celovit pristop k varnosti, ki vsebuje (Nato 2001b):

- ohranjanje čezatlantske povezave (evropska in severnoameriška varnost je nedeljiva);
- vzdrževanje učinkovitih vojaških zmogljivosti (ki bodo sposobne odvrčati grožnje, izvajati kolektivno obrambo in delovati v operacijah kriznega odzivanja);
- oblikovanje evropske varnostne in obrambne identitete znotraj zavezništva (ta proces bo zahteval tesno sodelovanje z ZEU in EU);
- preprečevanje konfliktov in obvladovanje kriznih razmer (koncept namenja Natu zelo pomembno vlogo pri preprečevanju konfliktov in obvladovanju kriznih razmer, saj predvideva, da bodo operacije za odzivanje na krizne razmere, kot so bile v BIH in na Kosovu, postale ključni vidik zagotavljanja miru in varnosti v evroatlantskem prostoru);
- partnerstvo, sodelovanje in dialog (ta pristop je usmerjen k povečevanju varnosti za vse)
- širitev (koncept poudarja odprtost zavezništva za nove članice);
- nadzor oborožitve, razoroževanje in neširjenje orožja (koncept navaja politiko zavezništva pri podpori nadzora oborožitve in razoroževanja).

V njem je kriznemu upravljanju namenjeno več pozornosti kot v prejšnjemu konceptu, dopušča pa tudi možnost, da zveza prevzame izvajanje mirovnih operacij. To je dejansko

odraz dogajanja v praksi, saj je Nato svojo prvo obsežno operacijo začel izvajati že leta 1995. Krizno upravljanje pomeni pripravljenost prispevati k učinkovitemu preprečevanju konfliktov in k angažiranosti v kriznem opravljanju, kar vključuje operacije odgovora na krize (angl. *Crisis Response Operations*). Nov koncept tudi natančno določa načela in vlogo članic in partnerskih držav pri izvajanju operacij. Pri tem pa je Nato predvidel tudi možnost izvajanja operacij odzivanja na krize izven določil 5. člena Severnoatlantske pogodbe (angl. *non-Article 5 Crisis Response Operations*) (Vegič 2005b, 81).

3.1.4 Pobuda zveze Nato za obrambne zmogljivosti

Na zasedanju v Washingtonu je bila sprožena tudi Pobuda zveze Nato za obrambne zmogljivosti, ki naj bi zagotovila, da se bo zavezništvo sposobno kosati z varnostnimi izzivi 21. stoletja, da bo ob krizah pripravljeno učinkovito ravnati in bo ohranilo sposobnost za izpolnjevanje svojih temeljnih nalog pri obrambi držav članic zveze. Za spopadanje z novimi grožnjami je moral Nato zagotoviti dobro opremljenost svojih sil, kadrovsko podkrepljenost in ustrezno usposobljenost za uspešno izvajanje svoje naloge. Pobuda si je prizadevala izboljšati zmogljivosti predvsem na naslednjih področjih: (1) mobilnost in hitro nameščanje (sposobnost za hitro napotitev sil na položaje), (2) sposobnost dolgoročnejske oskrbe (oskrba in vzdrževanje sil daleč od domačih baz), (3) učinkovito delovanje (sposobnost za učinkovito spopadanje z nasprotnikom v vseh operacijah), (4) zmožnost preživetja (sposobnost zaščititi sile in infrastrukturo pred grožnjami) in (5) medsebojno delovanje zvez (usklajenost sistemov poveljevanja in nadzora ter informacijskih sistemov). Njen namen je bil zagotoviti, da bo Nato pripravljen na vse (Nato 2001b).

3.1.5 Spremembe po 11. septembru

11. september 2001 je pomenil nove spremembe v zvezi Nato. Po grozovitih terorističnih napadih je bila sprejeta odločitev, da bo zveza razširila področje svojega delovanja.

Boj proti terorizmu, povečana ogroženost zaradi orožja za množično uničevanje, potreba po novih operativnih zmogljivostih na kriznih območjih, zahteve po širitvi Nata, partnerstvo z Rusijo, Ukrajino in državami partnerkami, pomembnost mediteranskega dialoga in strateško partnerstvo z EU so zahtevali nove spremembe v strukturi in politiki zveze. Tudi Natova

vodilna vloga v operaciji ISAF v Afganistanu in vloga Nata na Balkanu sta prispevali k temu, da se je zveza prilagodila delovanju v teh operacijah, na misijah v Iraku in Sudanu ter nudenju pomoči Pakistanu. Potrebne spremembe so bile predstavljene na vrhunskem zasedanju v Pragi leta 2002, o njih pa je bilo govora tudi na vrhu v Istanbulu leta 2004 (North Atlantic Treaty Organization 2006, 20-21).

Izpostavljenih je bilo 5 različnih področij:

- Vstop novih članic v zvezo Nato

Leta 2004 se je zveza povečala za kar sedem novih članic. Vseh 26 članic se je prvič sestalo v Istanbulu, kjer so se dogovorili, da bodo vrata Nata ostala odprta za vstop evropskih demokratičnih držav, ki bodo pripravljene in tudi sposobne prevzeti odgovornosti in dolžnosti, ki jih zveza nalaga svojim članicam v skladu z 10. členom Washingtonske pogodbe (ibid., 21).

- Preoblikovanje Natovih civilnih in vojaških struktur

Leta 2002 so sprejeli številne reforme, s katerimi so prilagodili delovanje mednarodnega osebja in mednarodnega vojaškega osebja, da je ustrezalo potrebam novih misij in prioriteta zveze. Popolnoma so reorganizirali tudi vojaško poveljevalno strukturo, ki je bila prej razdeljena na dve glavni geografski območji, eno strateško poveljstvo je pokrivalo Evropo in drugo severnoatlantsko območje. Ti dve poveljstvi je sedaj zamenjalo eno operativno poveljstvo – Zavezniško poveljstvo za operacije in funkcionalno poveljstvo – Zavezniško poveljstvo za transformacijo (ibid., 21).²

- Sprejemanje novih vlog

Po vpletenosti v Bosni in Hercegovini se je število in obseg vojaških operacij Nata zelo povečal. Nato od takrat sodeluje v številnih misijah ohranjanja miru, tudi na območjih izven

² Zavezniško poveljstvo za operacije je strateško poveljstvo za vse operacije Nata, zavezniško poveljstvo za transformacijo pa je odgovorno za nadaljnjo transformiranje Natovih vojaških sposobnosti (North Atlantic Treaty Organization 2006, 21).

svojih tradicionalno določenih meja, povečal pa je tudi svoje delovanje na področju boja proti terorizmu.

Leta 2003 je zveza Nato prevzela popolno odgovornost za vodenje operacije ISAF v Afganistanu. V Iraku je ustanovila Natovo misijo za urjenje - Irak, ki iraški vladi pomaga pri usposabljanju njenih varnostnih sil. Od 1. julija 2005 je Nato prisoten tudi v Sudanu, kjer na prošnjo Afriške unije nudi pomoč pri transportu. Oktobra 2005 je svojo pomoč ponudil tudi Pakistanu po potresu. Tja so začasno poslali tudi inženirske enote, mednarodne zdravstvene enote in zaposljive delovne štabe. V okviru boja proti terorizmu delujejo Natove sile tudi na področju Balkana, in sicer so prisotne na kopnem, v morju in zraku. Operation Active Endeavour je operacija, ki jo vodijo Natove pomorske sile in služi odkrivanju in odvratanju terorističnih aktivnosti na Mediteranu. Na prošnjo Združenih držav Amerike je bila po 11. septembru vzpostavljena tudi operacija Eagle Assist, ki je patroljirala ameriški zračni prostor v obdobju sedmih mesecev. Nato večkrat uporabi svoja letala tudi za obrambo pred mogočimi terorističnimi napadi (ibid., 22-25).

- Modernizacija Natovih vojaških sposobnosti

Natove operacije, ki potekajo na razširjenem področju, so temeljito spremenile vojaške potrebe zveze. Velike obrambne sile so zamenjale fleksibilne in mobilne sile, ki so sposobne hitrega odziva in delovanja na oddaljenem območju. Na zasedanju v Pragi so se države članice Nata dogovorile o številnih ukrepih, ki bodo povečali vojaške zmogljivosti zveze. Tri ključne transformacijske pobude so bile: pobuda za povečanje zmogljivosti, imenovane Praške zaveze (*Prague Capabilities Commitment*), ustanovitev Natovih odzivnih sil (angl. *Nato Response Force*)³ in spremembe vojaške poveljniške strukture. Prišlo je tudi do pobud za povečanje naporov na področjih obveščevalnega sodelovanja in kriznega odzivanja ter večjega sodelovanja z državami partnericami na podlagi Partnerskega akcijskega načrta proti terorizmu. Nastale so tudi pobude za povečanje obrambe pred biološkimi, kemičnimi, radiološkimi in drugimi napadi (Ministrstvo za zunanje zadeve 2008).

³ Natove odzivne sile so visoko pripravljene in zelo dobro opremljene vojaške sile, ki so lahko v roku petih dni napotene na določeno območje, kjer so sposobne 30 dni same izvajati celotno vojaško operacijo (Ministrstvo za zunanje zadeve 2008).

Z razpravo so nadaljevali na vrhovnem zasedanju zveze Nato v Istanbulu junija 2004, kjer je bilo govora o številnih multinacionalnih projektih, ki naj bi povečali vojaške zmogljivosti na kritičnih področjih – strateška preskrba po vodi in zraku, oskrba z gorivom v zraku, govora pa je bilo tudi o zemeljskem nadzornem sistemu zveze. Zelena luč je bila dana tudi razvoju visokotehnoloških zmogljivosti za varovanje civilistov in vojaških sil pred terorističnimi napadi (North Atlantic Treaty Organization 2006, 25-26). Na zasedanju so se obrambni ministri zavezali, da bodo države delale na tem, da povečajo uporabnost oboroženih sil. Dogovorili so se, da mora biti 40 odstotkov skupnih kopenskih sil vsake države pripravljenih in opremljenih za delovanje v operacijah pod vodstvom Nata ali druge organizacije ter da mora biti 8 odstotkov skupnih kopenskih sil zmeraj udeleženih v kakšni operaciji ali v stalni pripravljenosti. Ta pobuda se je izkazala za zelo koristno, saj se sedaj točno ve, koliko sil je dejansko pripravljenih in opremljenih za izvajanje operacij (Grizold 2006, 18).

- Krepitev in širjenje partnerstva

Zaradi potrebe po večji solidarnosti, še posebej v boju proti terorizmu in širitvi orožja za množično uničevanje, je Nato razširil sodelovanje, vzpostavil tesnejše in bolj učinkovite odnose z drugimi državami in mednarodnimi institucijami. Sem spadajo države partnerice v evroatlantskem prostoru, države v širšem mediteranskem območju, Japonska, Avstralija, Pakistan in Kitajska ter mednarodne organizacije, kot so Evropska unija, Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi in Združeni narodi (North Atlantic Treaty Organization 2006, 26-28).

Voditelji držav članic so se ponovno sestali leta 2006 na vrhunskem zasedanju v Rigi, kjer so potrdili, da se bodo zoperstavljali varnostnim izzivom 21. stoletja, branili prebivalstvo in skupne vrednote ter ohranjali močno kolektivno obrambo. Izpostavili so tudi pomembnost skupnega delovanja in celostnega pristopa pri reševanju problemov ter nadaljnega procesa transformacije Nata, povečevanja njegovih vojaških zmogljivosti⁴ in tesnejšega sodelovanja z državami partnerkami, drugimi narodi in organizacijami. Sprejeli so tudi dokument z imenom Celostne politične usmeritve (Comprehensive Political Guidance), ki predstavlja delovni okvir in politično usmerjenost Natovega nadaljnega preoblikovanja za obdobje naslednjih deset do petnajst let (Nato 2006).

⁴ Izkušnje iz Afganistana in Balkana so pokazale, da za delovanje na misijah potrebujejo modernizirano, mobilno in zelo usposobljeno vojaško silo (Nato 2006).

Dve leti kasneje so voditelji držav članic v Bukarešti potrdili naloge in dolžnosti Nata, ki so jih izpostavili že v Rigi, sprejeli različne ukrepe za nadaljnji napredek vojaških zmogljivosti zveze ter ponudili članstvo Albaniji in Hrvaški. Na srečanju so sprejeli tudi Celostni strateški politično vojaški načrt za Afganistan (angl. *Comprehensive Political-military Strategic Plan for Afghanistan*), v katerem so opredeljeni srednjeročni cilji Nata v Afganistanu, definirali pa so tudi razmere, v katerih bi zveza postopoma predala odgovornost za varnost afganistanskim varnostnim silam. Obenem pa so sprejeli tudi javno deklaracijo, v kateri so načrtali strateško vizijo ISAF (angl. *International Security Assistance Force*). Misijo v Afganistanu so ponovno izpostavili kot prioriteto nalogo zveze, potrdili pa so tudi nadaljnjo prisotnost Nata na Kosovu, v Iraku in Sudanu (Nato 2008a).

Zaradi spremenjenih mednarodnih okoliščin po 11. septembru se kažejo potrebe po novem strateškem konceptu. O tem je bilo govora na zadnjem vrhunskem zasedanju Nata aprila 2009, ob njegovi 60-letnici. Srečanje je potekalo v dveh državah – v Strasbourgu v Franciji in Kehlju v Nemčiji. Glavne točke pogovorov pa so bile prav priprave na nov strateški koncept, napredek Natove strategije za Afganistan in rezultati le-te (Nato 2009b).

Proces transformacije Nata še zmeraj ni zaključen. Le-ta ima še veliko pomanjkljivosti in s tem veliko prostora za nadaljnji napredek. S tem se ukvarjajo na Natovih vrhovnih zasedanjih, kjer so izražene potrebe po novem napredku na številnih področjih, kot so npr. hitrejši razvoj tehnologije, povečevanje zmogljivosti sil, boljši pretok informacij, tesnejše in bolj aktivno sodelovanje z drugimi organizacijami ter akterji v civilnem okolju in mnoge druge.

4 OPERACIJE KRIZNEGA ODZIVANJA (OPERACIJE V PODPORO MIRU)

Operacije kriznega odzivanja (angl. *Crisis Response Operation*) zajemajo vse vojaške operacije pod vodstvom Nata, ki ne sodijo v 5. člen ustanovne washingtonske pogodbe. Na kriznem območju podpirajo mirovni proces, takšne operacije pa lahko imenujemo tudi operacije v podporo miru (angl. *Peace Support Operation*).⁵

So večfunkcijske in nepristranske operacije, ki se izvajajo v podporo različnim mednarodnim organizacijam ali pa zaradi povabila določene vlade, v njih pa sodelujejo vojaške sile ter diplomatske in humanitarne organizacije (Nato 2009c).

Definicija mirovnih operacij⁶:

Mirovne operacije so vojaške in nevojaške aktivnosti za vzpostavitev ter ohranjanje mednarodnega miru, za katere je značilno, da imajo mednarodni mandat, praviloma s strani mednarodne organizacije, da jih izvajajo mednarodne organizacije ali ad hoc koalicije držav, da jih izvajajo sile in osebje v večnacionalni sestavi, da potekajo zaradi vzpostavitve ali ohranitve statusa quo, v dobro lokalnega prebivalstva, in niso namenjene zasedbi ali pripojitvi nekega ozemlja, da povzročajo čimmanj škode in potekajo ob uporabi minimalne sile (Jelušič in drugi 2006, 231).

Ob tem Ljubica Jelušič in drugi pojasnjujejo, da enostranske odločitve, ki jih je sprejela ena od držav ali koalicija držav z namenom posega v suverenost druge države in brez odobranja mednarodnih organizacij, ne spadajo v okvir mirovnih operacij.

Operacije v podporo miru oziroma operacije kriznega odzivanja vključujejo različne vrste delovanj, kot so ohranjanje miru (angl. *Peacekeeping*), vsiljevanje miru (angl. *Peace*

⁵ Mednarodne organizacije različno poimenujejo mednarodne operacije. EU in Nato uporabljata izraz operacije kriznega odzivanja, ZN pa izraza mirovne operacije in operacije v podporo miru.

⁶ Nato mirovne operacije obravnava kot del kriznega upravljanja, vendar ta izraz v njihovi terminologiji ni uporabljen pogosto. Dejavnosti, ki bi vsebovale tudi mirovne operacije, pogosto označujejo kot nove naloge (new missions) ali pa kot naloge izven določil 5. člena Severnoatlantske pogodbe (non-Article 5 missions). V strateškem konceptu iz leta 1999 pa se uveljavlja izraz »operacije kriznega odzivanja« (Vegič 2005b, 82).

Enforcement), preprečevanje konfliktov (angl. *Conflict Prevention*), vzpostavljanje miru (angl. *Peacemaking*), izgradnja miru (angl. *Peace Building*) in humanitarne operacije.

- Podlaga za delovanje operacij ohranjanja miru je šesto poglavje ustanovne listine Združenih narodov, potreben pa je tudi dogovor vseh udeležениh strani v konfliktu. Njihov namen je nadziranje celotne situacije na nekem območju in zagotavljanje možnosti, da čim prej pride do uveljavitve mirovnega sporazuma (Nato 2009c).
- Operacije vsiljevanja miru delujejo na podlagi sedmega poglavja ustanovne listine Združenih narodov (ibid.). Takšna delovanja so prisilne narave in so uporabljena v primerih, ko ni prišlo do dogovora med vsemi udeleženiimi stranmi v konfliktu ali pa je dogovor vprašljiv. Njihov glavni namen je torej prisiliti različne akterje v pogajanja za mirovni sporazum in odvrčanje od morebitnih enostranskih akcij v prihodnje (Center za elektronsko izobraževanje 2008).
- Aktivnosti, ki se izvajajo z namenom preprečevanja konfliktov, imajo podlago v šestem poglavju ustanovne listine Združenih narodov. Z njimi želijo preprečiti, da bi nasprotja med akterji prerasla v oborožene spopade ali da bi se razširila. Preprečevanje konfliktov obsega različne aktivnosti, od diplomatskih pobud pa vse do preventivne razmestitve sil. Sem spadajo tudi konzultacije, opozarjanja, nadziranje in misije za ugotavljanje dejstev (Nato 2009c).
- Operacije vzpostavljanja miru vsebujejo diplomatske aktivnosti, ki se izvajajo po začetku samega konflikta. Z njimi želijo doseči prekinitve ognja ali čimprejšnji dogovor o miru. Med drugim spadajo med diplomatske aktivnosti mediacija, pomiritev, izvajanje diplomatskega pritiska, izolacija in sankcije (ibid.).
- Izgradnja miru obsega politične, ekonomske, socialne in vojaške dejavnosti, katerih namen je okrepitev in konsolidacija političnih sporazumov. Vključuje mehanizme, ki nudijo podporo strukturam, ki lahko igrajo pomembno vlogo pri konsolidaciji miru, izboljševanju zaupanja in blaginje ter si prizadevajo za ekonomske obnovo (ibid.). Cilj teh aktivnosti je torej okrepitev političnega reševanja konflikta in preprečevanje, da bi ponovno prišlo do konflikta.
- Humanitarne operacije pa se izvajajo z namenom zmanjšanja trpljenja ljudi na območjih, kjer oblasti prebivalstvu nočejo ali ne morejo zagotoviti potrebne pomoči. Humanitarna pomoč vključuje zagotavljanje prehrane, vode, bivališč in druge dejavnosti, ki pomagajo pri vzpostavljanju normalnega življenja prebivalstva (Center za elektronsko izobraževanje 2008).

Mirovne operacije so sredstvo zunanje politike že od začetka 19. stoletja. Svoj razmah so doživele po drugi svetovni vojni, konec hladne vojne pa je spremenil pomen teh operacij in jim dal nov zagon. Njihovo število se je naglo povečalo, naloge so se pomnožile, sestava sil pa je postala zelo barvita, saj so v njih sodelovali vojska, civilna policija, diplomati, civilni uslužbenci in nevladne organizacije (Jelušič 2005, 15-19). V času po drugi svetovni vojni so delovale pod okriljem Združenih narodov, razmere ob koncu hladne vojne pa so zahtevale večje sodelovanje z drugimi regionalnimi organizacijami. Sile Združenih narodov niso bile kos vse zahtevnejšim in raznovrstnim mirovnim operacijam. Na pomoč jim je priskočila zveza Nato, ki je imela razvito vojaško strukturo in uveljavljene postopke komuniciranja in odločanja. Nato je leta 1992 najprej ponudil svoje sodelovanje v mirovnih operacijah pod okriljem KVSE (danes OVSE), kasneje istega leta pa je sodelovanje ponudil tudi ZN. Tako se je uveljavilo načelo, da mandat⁷ za mirovne operacije zagotavljajo OZN ali OVSE, Nato pa se vanje vključuje na prošnjo ene izmed teh organizacij (Vegič 2005b, 80).

4.1 Mednarodnopravni temelji za delovanje Nata v mirovnih operacijah

Na podlagi Ustanovne listine ZN imajo države pravico do kolektivne in individualne samoobrambe v primeru napada nanjo. Vendar pa se pojavi težava pri Natovem posredovanju v mednarodnih operacijah in misijah, saj v teh primerih ne gre za kolektivno obrambo, ampak za posredovanje zunaj območja meja držav članic Nata.

Tako se je postavilo vprašanje, ali lahko Nato izvaja prisilne akcije pod vodstvom VS ZN. Rešitev so našli v 53. členu UL ZN, ki Varnostnemu svetu ZN dovoljuje uporabo regionalnih dogovorov ali ustanov za izvajanje prisilnih akcij pod svojim okriljem. Tako so Natu pripisali vlogo regionalnega varnostnega dogovora. Ker ni podane natančnejše definicije teh dogovorov in ustanov, so zaključili, da je Nato primeren za izvajanje teh nalog. Varnostni svet ZN Natu pripisuje kakovost regionalnih organizacij, ki lahko izvajajo prisilne akcije pod njegovim vodstvom (v skladu s 53. členom UL), zato posegi, ki jih je izvajal Nato že v prejšnjem desetletju in niso povezani s kolektivno obrambo, niso nezakoniti, če so bili v skladu z odločitvami VS ZN (Vegič 2005b, 83).

⁷ Mandat mirovne operacije je dokument, ki predstavlja pravni temelj operacije in opredeljuje ključne prvine vsake mirovne operacije. Idealno naj bi formuliral cilje in namen sil na operaciji, definiral sistem vodenja in poveljevanja, opredelil odgovornost mednarodne organizacije idr. (Grošelj 2007, 20).

4.2 Celostni pristop k operacijam (angl. *Comprehensive approach*)

Sodobne operacije so večplastne, kar se odraža v več pogledih. V njih potekajo vojaške in nevojaške aktivnosti, izvajajo se v dobro lokalnega prebivalstva, njihov namen ni zasedba ali pripojitev določenega ozemlja, potekajo pa na tak način, da povzročajo najmanjšo škodo ob uporabi minimalne potrebne sile. Imajo mandat mednarodne organizacije ter potekajo z namenom vzpostavljanja ali ohranjanja statusa quo oziroma zagotovijo prehod iz statusa quo v neko drugačno obliko politične skupnosti. Izvajajo jih mednarodne organizacije, regionalne organizacije ali ad hoc koalicije držav, kar pomeni, da so sestavljene iz večnacionalnih pripadnikov. Nenazadnje pa operacije več niso nevtralne, saj so namenjene uveljavitvi vrednot demokratične družbe. Zato v OZN, EU in še posebej v Natu naletimo na vprašanje celostnega pristopa k operacijam (Jelušič 2009).

Celostni pristop temelji na predpostavki, da je doseganje miru v družbi, ki jo je uničila vojna, odvisno od zagotavljanja varnosti, humanitarne pomoči, obnove in razvoja, oblasti in vladavine prava, odvisno od skupnega truda in poteka na koordiniran način. Ta pristop je način razmišljanja, na katerega se lahko obrnemo na vseh operativnih nivojih v vseh fazah konflikta. Ni dovolj, da vsaka organizacija sama uspešno izvaja svojo misijo, ki je bodisi vojaško, humanitarno ali razvojno usmerjena. Pomembno je, da so vse aktivnosti del večjega, celovitega načrta, da se akterji med seboj podpirajo in drug drugega krepijo (Jakobsen 2008).

To pomeni, da morajo vsi vpleteni dobro razumeti širši pomen operacije, delovati v skladu s skupnim načrtom in se pri svojem delu ozirati tudi na delo in potrebe drugih prisotnih akterjev. V praksi to pomeni, da morajo vojaki na misiji sodelovati tudi s civilnimi akterji in tamkajšnje oblastjo pri reševanju konfliktnih razmer, utrjevanju miru in rekonstrukciji, če želijo doseči uspeh.

Da je celostni pristop izveden na popolni način, moramo izpolniti naslednje 4 pogoje (ibid.):

- vsi akterji morajo razumeti problem in doseči dogovor o političnih in strateških ciljnih ter ciljnih, ki jih v konfliktu skušajo doseči z mednarodno prisotnostjo;

- potrebni so doktrina in institucionalni postopki, ki pospešujejo formuliranje strategije, pa tudi skupno načrtovanje, izvajanje in vrednotenje situacije z drugimi akterji v vseh fazah operacije;
- prisotnost kulture sodelovanja in medsebojnega razumevanja, ki različnim vpletenim akterjem omogoča misliti in delovati na vsestranski način;
- zagotoviti ekonomske, družbene in vojaške sposobnosti, ki so potrebne za izvajanje celostnega pristopa na terenu.

Celostni pristop se v sodobnih mednarodnih operacijah in misijah (MOM)⁸ seli iz pretežno vojaškega področja proti civilno-vojaškemu področju. Vojaške sile tako dobivajo popolnoma nove vloge v obliki sil za stabilizacijo, rekonstrukcijo in humanitarno pomoč. V nove MOM se v večjem obsegu vključuje civilna policija, težišče osebja pa predstavljajo civilni mednarodni in lokalni uslužbenci, ki rešujejo spore na diplomatski način. Zmeraj bolj pogosto se v operacijah pojavljajo tudi t. i. tretji udeleženci v mednarodnih operacijah, to pa so samostojne mednarodne ali regionalne nevladne in humanitarne organizacije (Jelušič 2009).

⁸ V zadnjem času se za poimenovanje mednarodnih operacij pri nas uveljavlja tudi izraz mednarodne operacije in misije.

5 NATOVE OPERACIJE KRIZNEGA ODZIVANJA

Nato je glavni akter pri zagotavljanju miru in varnosti na mednarodni sceni. Zveza z izvajanjem operacij kriznega odzivanja kaže svojo voljo delovanja in sposobnost soočanja z varnostnimi izzivi 21. stoletja. Od svoje prve vojaške intervencije leta 1995 naprej je Nato sodeloval v zelo različnih operacijah. Danes deluje na njegovih misijah približno sedemdeset tisoč vojakov, ki uspešno izvajajo zemeljske, zračne in pomorske operacije v zelo različnih okoljih (Nato 2009d).

V nadaljevanju bom predstavila pretekle in sedanje Natove operacije kriznega odzivanja, zgodovino in vzroke za njihov nastanek, naloge in glavne cilje Nata v teh operacijah, podrobneje pa bom predstavila tudi stanje v Afganistanu, kjer mnogi povezujejo učinkovitost Natovega delovanja z njegovim nadaljnjim obstojem.

5.1 Bosna in Hercegovina

Konflikti na ozemlju nekdanje Jugoslavije so kazali na to, da bo na tem območju potrebna prisotnost mednarodne skupnosti. Nato je že v začetnih fazah mednarodne vpletenosti v konflikt nudil ZN vojaško podporo. Od julija 1992 je skupaj z ZEU izvajal pomorsko operacijo embarga na promet z orožjem za območje Jugoslavije, leta 1993 je izrazil pripravljenost za podporo pri prepovedi zračnega prometa nad BIH ter ponudil zaščito z zračnimi silami, če pride do napada na UNPROFOR. Prvo oboroženo posredovanje je izvedel februarja 1994, ko so zavezniške sile z letali sestrelile štiri srbska bojna letala, 10. aprila istega leta pa je bil proti srbskim enotam v Bosni izveden prvi ofenzivni zračni napad v zgodovini zveze. Do konca leta so zračne sile zavezniških držav izvedle še več napadov proti srbskim enotam v BIH (Vegič 2005a, 193-194). Ker posredovanja niso obrodila sadov, se je Nato odločil, da bo povečal svojo vlogo v konfliktu. Bosanskim Srbom je prepovedal napad na katerega koli izmed preostalih »zavarovanih območij« v Bosni, v nasprotnem primeru pa jim obljubil intenzivnejše zračne napade. Srbske sile niso izgubljale časa in so napadle Zepo, Bihač in Sarajevo. V njihov odgovor je tako Nato 30. avgusta 1995 začel z operacijo Načrtna sila (angl. *Deliberate Force*). Zračni napadi na srbske vojaške tarče so trajali do 14.

septembra, sama operacija pa je dokazala, da lahko imajo zračne sile ključno vlogo pri doseganju ciljev. Načrtna sila je tako prisilila vojskujoče se strani k sodelovanju v pogajanju v Daytonu, ki so vodila do podpisa sporazuma (Global Security 2005a).

Natova operacija Načrtna sila pa ni bila le prva zračna akcija zveze, ampak je pomenila tudi prvo delovanje zunaj območja Nata, za katerega je ocenil, da ogroža njegovo varnost, kar je bila tudi tema številnih razprav vse od začetka devetdesetih let naprej. Po Daytonskem sporazumu je Nato tako prvič uporabil svoje enote za vzdrževanje miru, kar pa je bistveno prispevalo k oblikovanju njegove identitete po hladni vojni (Grizold 2006, 15). Po mnenju Hendricksona (ibid.) je ta operacija pomagala postaviti temelje za veliko širši razpon operacij, ki ne spadajo v 5. člen, v katerih danes Nato deluje in s katerimi je presegel le vzdrževanje lastne kolektivne obrambe.

5.1.1 Zgodovina konflikta

Po drugi svetovni vojni je Jugoslavijo vodil Tito, ki je s svojim totalitarizmom uspešno vzdrževal mir med etničnimi skupinami znotraj države. Pod njegovo vladavino je Bosna in Hercegovina dobila ustavo in imela status neodvisne republike znotraj Jugoslavije. Ob ustanovitvi FRJ sta bili priznani le dve etnični skupini, bosanski Hrvati in bosanski Srbi. Leta 1968 pa so bili tudi bosanski muslimani priznani kot narod. Nova ustava leta 1974 je povečala decentralizacijo, šest federalnih državah je postalo politično in gospodarsko svobodnejših. Prav ekonomski in politični razvoj med leti 1974 in 1980 je pripravil teren za razpad Jugoslavije in začetke novih konfliktov na Balkanu. Po Titovi smrti leta 1980 so se razmere v Jugoslaviji poslabšale. Zato so začele naraščati zahteve etničnih skupin po povečani avtonomiji. Vedno slabše ekonomske razmere so vodile do etničnih napetosti, politiki pa so za nastale razmere iskali grešne kozle. 1981 je na Kosovu prišlo do trenj med srbsko administracijo in kosovskimi Albanci, ki so želeli imeti status sedme republike v državi. Krvave demonstracije sta policija in Jugoslovanska narodna vojska ostro zatrli. Maja 1986 je Slobodan Milošević postal vodja komunistične partije v Srbiji. Jasno je izražal podporo srbskemu narodu. Marca 1989 je razveljavil avtonomni status Vojvodine in Kosova in pokrajini priključil k Srbiji. Takrat je bil razpad Titove multietične Jugoslavije že pred vrati. 1990 so potekale volitve v Jugoslaviji. Komunisti so zmagali le v Črni gori in Srbiji, v ostalih štirih federalnih republikah pa so slavile nacionalne stranke. To lahko pripišemo strahu pred

rastočo srbsko močjo. Po volitvah so Slovenci in Hrvati opustili idejo združene Jugoslavije, zapustili so FRJ in evropske države so ju priznale kot samostojne države. Takrat je Milošević izjavil, da je potrebno obnoviti srbske meje, saj mora srbska država zajemati vsa območja, kjer živijo Srbi. Vzoru Slovenije in Hrvaške je sledila tudi BIH ter izvedla referendum o neodvisnosti, ki so ga bosanski Srbi v večini bojkotirali. Ko so 2. marca 1992 razglasili voljo ljudstva, ki je bila neodvisnost BIH, so srbske paravojaške enote zasedle položaje okoli Sarajeva. 6. aprila je evropska skupnost priznala BIH kot samostojno državo, takrat pa so paravojaške enote začele streljati na množico miroljubnih demonstrantov. Polvojaške enote so bombardirale in streljale v mestih po celotni BIH ves marec in april. Tako se je začelo obleganje Sarajeva in vojna v Bosni (Nato 2001a).

5.1.2 SFOR

Po pogajanjih, ki so potekala v Daytonu v Ohio, je bil 14. decembra 1995 v Parizu uradno podpisan mirovni sporazum (angl. *General Framework Agreement for Peace*) med Republiko BIH, Republiko Hrvaško in Zvezno republiko Jugoslavijo.⁹ 16. decembra 1995 je Severnoatlantski svet sprožil največjo vojaško operacijo Nata do takrat, operacijo Joint Endeavour. Mandat za izvrševanje vojaškega dela mirovnega sporazuma je Nato dobil na podlagi Resolucije Varnostnega sveta ZN št. 1031. Natova večnacionalna sila, sestavljena iz 60.000 pripadnikov, imenovana Implementation force (IFOR), je začela misijo 20. decembra 1995 z mandatom za eno leto. Prvotne naloge IFOR-ja so bile zapisane v prilogi 1A, vojaškemu delu mirovnega sporazuma. Sile so bile zadolžene za prekinitev sovražnosti, za ločitev sil bosanskih Hrvatov in bosanskih Srbov, za razmejitev območja med entitetama v BIH ter za premik strankarskih sil in težkega orožja na dogovorjena mesta, kar pa jim je do konca junija tudi uspelo. Do konca leta je IFOR še naprej patroljiral demilitarizirano mejno linijo med entitetama in nadzoroval več kot 800 krajev s težkim orožjem in ostalo opremo. Pri izvajanju teh nalog je gradil ceste, popravljaj mostove, odprl Sarajevsko letališče in ključne železniške postaje (Global Security 2005b).

Silam IFOR-ja je uspelo hitro ustvariti varno okolje, kar je omogočilo Visokemu predstavniku za BIH in drugim organizacijam, da so pričele z implementacijo civilnega dela dogovora, pri

⁹ Republika BIH, Republika Hrvaška in Zvezna republika Jugoslavija so bile imenovane tudi »stranke« (Nato 1995).

čemer pa so lahko računale tudi na njihovo pomoč. Še posebej pomembno vlogo pa je IFOR imel pri pomoči OVSE pri pripravi in izvajanju volitev v septembru 1996. Po uspešno prestanih volitvah je IFOR tudi uspešno zaključil svojo misijo implementacije vojaškega dela dogovora, vendar je ostalo jasno, da jih čaka še mnogo dela v civilnem delu in da bo politično okolje še naprej nestabilno in nevarno. Tako je bil v novembru in decembru 1996 v Parizu osnovan dvoletni konsolidacijski načrt, ki so ga na konferenci v Londonu še izpopolnili. Na podlagi le-tega in Natove lastne študije o varnostnih možnostih so se Natovi zunanji in obrambni ministri odločili, da je za zagotavljanje stabilnosti, nujne za konsolidacijo miru, potrebna še nadaljnja, a zmanjšana vojaška prisotnost. Strinjali so se, da mora Nato ustanoviti stabilizacijske sile (angl. *Stabilisation Force* – SFOR), ki so bile aktivirane 20. decembra 1996, na dan, ko je silam IFOR-ja potekel mandat (Nato 2004a). Ta dan se je začela operacija Joint Guard. Dve leti kasneje, 20. junija 1998, pa so sile SFOR-ja prešle v še nekoliko manjšo silo. To je bil začetek operacije Joint Forge. Za njeno trajanje ni bilo predvidenega končnega datuma, dogovorjeno pa je bilo, da bodo velikost sil prilagodili nastalim razmeram v državi (ibid.).

5.1.2.1 Naloga SFOR-ja

Primarna naloga SFOR je bila pomagati zagotoviti varnost, ki je nujno potrebna za utrditev miru. Konkretna naloga so bile (Nato 2004a):

- odvrniti ali preprečiti ponovno vojno ali nove grožnje miru,
- ustanoviti takšne razmere, ki bodo omogočale razvoj miru,
- zagotavljati pomoč civilnim organizacijam v mejah svojih zmogljivosti.

Začetno število sil SFOR v BIH je bilo 32.000, kar je približno pol manj, kot je bilo vojakov v IFOR-ju. Manj številčne sile SFOR-a so se lahko osredotočile na implementacijo vseh določil v prilogi 1A mirovnega sporazuma.

Razliko med vlogama sil IFOR in SFOR pa lahko razberemo že iz njunih imenih. Vloga IFOR v operaciji Joint Endeavour je bila vzpostaviti mir, naloga SFOR-a v operacijah Joint Guard in kasneje v Joint Forge pa je bila utrditi mir.

5.1.2.2 Poveljevanje SFOR-ja

SFOR so imele enotno poveljniško strukturo, politično vodenje in nadzor nad njimi pa je izvajal Natov vrhovni poveljnik zavezniških sil za Evropo (ibid.). Glavni štab SFOR-ja se je nahajal v Sarajevu. Pod njegovim poveljstvom so bile Mednarodne sile Sever (angl. *Multinational Task Force North*), ki so imele sedež v Tuzli, Mednarodne sile Jugovzhod (angl. *Multinational Task Force Southeast*) s sedežem v Mostarju, Mednarodne sile Severozahod (angl. *Multinational Task Force Northwest*) s sedežem v Banja Luki in sile Theatre Troops, ki so se nahajale na različnih lokacijah po BIH (Nato 2004b).

5.1.3 Izvrševanje civilnega dela mirovnega sporazuma

Naloge iz civilnega dela sporazuma so izvajale primerne mednarodne organizacije, ki jih je usklajeval Visoki predstavnik. Pri izvajanju teh nalog jim je SFOR nudil pomoč, ki pa je bila skrbno izbrana zaradi manjšega števila razpoložljivih sil. Med institucijami in organizacijami, ki so izvajale civilne naloge, so bile: Urad visokega predstavnika (angl. *Office of the High Representative*), Mednarodne policijske sile ZN (angl. *UN International Police Mission*), Visoki komisariat ZN za begunce (angl. *UN High Commissioner for Refugees*), Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (angl. *Organization for Security and Cooperation in Europe*) in Mednarodno sodišče za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije (angl. *International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia*). Pomembno vlogo so odigrale tudi druge medvladne in nevladne organizacije. SFOR je nudil pomoč OSCE-ju pri pripravi in izvajanju volitev, UNHCR pri ustvarjanju pogojev za vračanje beguncev, policiji je pomagal zagotavljati spoštovanje zakonov in reda v državi, Mednarodnemu sodišču za vojne zločine pa je pomagal ujeti številne zločince (Nato 2004a).

5.1.4 Sodelovanje držav na misiji

Enako kot pri silah IFOR-ja so svoje enote SFOR-ju prispevale vse države Nata. Edina Nato država, ki ni imela svojih oboroženih sil, Islandija, je prispevala zdravstveno osebje. Vendar pa je bil SFOR več kot le Natova operacija. V njej je svoje vojake prispevalo veliko držav nečlanic zveze, ki so bile: Albanija, Avstrija, Argentina, Bolgarija, Estonija, Finska, Irska,

Litva, Latvija, Maroko, Romunija, Rusija, Slovaška, Slovenija, Švedska, Avstralija in Nova Zelandija. Nenatove sile so bile vključene v operacijo na enaki podlagi kot Natove, prav tako so sprejemale ukaze od poveljnika SFOR-ja. Svoje sile pa je IFOR-ju in SFOR-ju posodila tudi Rusija, kar je bil dober dokaz, da lahko Rusija in Nato razvijeta kooperativni odnos. Ruski vojaški kontingent je bil pod nadzorom ameriško vodene Mednarodne brigade sever (ibid.).

5.1.5 Zaključek misije SFOR-ja

Ker se je varnost v državi znatno zboljšala, je SFOR 2. decembra 2003 najavil zmanjšanje števila vojakov do junija 2004 na 7000. Na vrhovnem zasedanju v Istanbulu, junija 2004, so se voditelji držav članic Nata strinjali, da bi le-ta lahko zaključil misijo SFOR-ja do konca leta 2004. Ta se je tako zaključila 2. decembra 2004, kar pa je pomenilo tudi začetek misije EU, imenovane EUFOR (angl. *EU Force*). Glavne varnostne naloge je tako prevzela EU, ki je mandat dobila na podlagi Resolucije Varnostnega sveta ZN. Tako kot SFOR pred njo je EUFOR sestavljalo 7000 pripadnikov. Na podlagi dogovora Berlin plus,¹⁰ ki predstavlja okvir za sodelovanje med Natom in EU, ji Nato nudi pomoč. Zveza je tudi obdržala svoje poveljstvo v BIH, katerega naloge so sedaj drugačne narave. Osredotočeno je na vojaške reforme v državi, boj proti terorizmu, predajo vojnih zločincev mednarodnemu sodišču in obveščevalno dejavnost (Global Security 2005b).

5.2 Kosovo

Posredovanje Nata v BIH je služilo kot del podlage za začetek operacije Združena sila na Kosovu. Razprava, ki je potekala pred uporabo zračnih sil, je bila zelo sporna, saj Nato ni dobil izrecnega mandata OZN za posredovanje. V akciji pa se je pokazal tudi velik razkorak med vojaško zmogljivostjo ZDA in njenimi evropskimi zaveznicami, ki je niso uspele

¹⁰ Berlin plus zajema številna področja sodelovanja med EU in Natom: (1) sodelovanje vojaškega osebja v SHAPE-ju (2) sodelovanje na področju vojaških zmogljivosti in sredstev, (3) vloga Namestnika vrhovnega poveljnika zavezniških sil v Evropi in (4) sodelovanje na področju načrtovanja sil. EU in Nato sta skupaj izdelala tudi strategijo do zahodnega Balkana, ki določa politično in ekonomsko vlogo EU ter varnostno vlogo Nata (Grizold 2005, 75-76).

dohajati. Tako je bil sprožen poziv k oblikovanju novih, ustrežnejših zmogljivosti zveze (Grizold 2006, 16).

5.2.1 Zgodovina konflikta in razmere pred operacijo Združena sila

Za območje Kosova se Albanci in Srbi pripravajo že več generacij. Albanci trdijo, da jim Kosovo pripada zato, ker so bili prvotni naseljenci njihovi predniki, Iliri, za Srbe pa je pokrajina jedro njihovega srednjeveškega kraljestva, v času katerega Albancev na Kosovu skorajda ni bilo (RTV SLO 2008).

Leta 1989 je prišel na oblast vodja Srbov Slobodan Milošević. Istega leta so ukinili avtonomijo Kosova, kjer so zavladae kolonialne razmere, ki so dajale policiji in Gibanju srbskega odpora neomejena pooblastila. Pogoste so bile hišne preiskave, aretacije, mučenja, množični procesi in smrti zaradi poškodb, ki so jih med zasliševanjem utrpeli osumljenci. Albanci so na to odgovorili z množičnimi odhodi v tujino, kar je bilo oblasti seveda všeč, in z vrsto političnih dejanj, s katerimi so skušali dokazati Beogradu voljo in zmožnost upora. 2. julija 1990 je 114 delegatov, ki jim je bilo onemogočeno, da bi se sestali v pokrajinski skupščini, razglasilo samostojnost Kosova znotraj jugoslovanske federacije. 13. septembra so se na skrivaj zbrali v mestu Kačanik in to odločitev podprli še z ustavnim zakonom. Beograd se je na izzive ostro odzval. 28. septembra 1990 je izdal novo ustavo, ki je tudi formalno odvzela posebni status Vojvodini in Kosovu, kjer so razglasili izredne razmere. S tem se je začela čistka, zaradi katere je izgubilo službo več kot 100.000 ljudi, razpuščena so bila vsa politična, kulturna in športna društva. Poleti 1991 so kosovski voditelji organizirali tajni referendum, na katerem so izglasovali odcepitev od Jugoslavije. Tako je kosovska skupščina 19. oktobra razglasila samostojnost, vendar jih mednarodna skupnost ni priznala. Kljub neuspehu pa Albanci niso popustili, maja 1992 so organizirali tajne volitve, kjer je zmagala Demokratična liga, katere ustanovitelj je bil Ibrahim Rugova. Srbija je prenašala njegove ideje, saj so ga imeli za manjše zlo, obenem pa so bili prepričani, da bi njegov poraz močno poslabšal razmere. Albanci so kmalu začeli izvajati pasivni odpor. Tako so tudi ustanovili »državo v senci«, ki je imela politične, kulturne, zdravstvene, socialne in informacijske službe. Mednarodni skupnosti, ki je bila zadovoljna zaradi navideznega miru, se s problematiko Kosova ni dala ukvarjati. Ker Bruselj ni niti poskušal zahtevati od Beograda, naj obnovi kosovsko avtonomijo, je bilo Albancem jasno, da njihova politika ni obrodila

sadov. Rugova je skušal reagirati in je leta 1996 začel tajna pogajanja z Miloševićem, ki naj bi normalizirala šolstvo na Kosovu. Njun sporazum ni nikoli oživel, saj je srbsko prebivalstvo močno nasprotovalo vsakršnemu popuščanju. V odgovor na tak odnos je skupina mladih 1997 v Prištini organizirala protestni shod, ki ga je policija grobo zatrla. Kmalu za tem je bilo ustanovljeno gibanje Osvobodilna vojska Kosova (OVK), ki je zahtevalo svobodno Kosovo in združitev v Veliko Albanijo. Ko je leta 1997 OVK izvedla 14 atentatov na Srbe oziroma domače izdajalce, je Miloševićev režim odgovoril z železno pestjo. Krvavi spopadi med obema stranema so se nadaljevali še naprej (Pirjevec 2003, 461-479).

V letu 1998 je v konfliktu med srbskimi in albanskimi silami umrlo več kot 1500 kosovskih Albancev, 400.000 ljudi je bilo izgnanih iz svojih domov. Mednarodno skupnost je začelo stanje na Kosovu zelo skrbeti, saj se je bala humanitarnih posledic in širjenja konflikta na druge države v regiji. Ker so se razmere na Kosovu slabšale, je Severnoatlantski svet 13. oktobra 1998 izdal dovoljenje za zračni napad. Ta poteza naj bi pomagala diplomatskim naporom in prisilila Miloševića k umiku sil s Kosova. Ker se je le-ta ob dodatnih diplomatskih posredovanjih vendarle strinjal s premirjem, je bil zračni napad preklican (Nato 1999).

V Resoluciji 1199 so ZN izrazili zaskrbljenost nad stanjem na Kosovu ter pozvali obe strani k ustavitvi ognja. Dogovorjeno je bilo, da bo OSCE vzpostavil misijo (angl. *Kosovo Verification mission*), ki bo nadzorovala dogajanje na Zemlji, Nato pa misijo, ki bo nadzorovala zračni prostor. Kljub vsemu se je situacija na Kosovu v začetku leta 1999 močno poslabšala, provokacije so izvirale z obeh sprtih strani. Razmere so se še dodatno poslabšale sredi januarja, ko se je srbska ofenziva proti kosovskim Albancem močno povečala. Mednarodna skupnost je obe strani pozvala k urgentnemu pogajanju (ibid.).

Konec januarja je zveza Nato že privolila v morebitni zračni napad in izdala opozorilo obema stranema. V pogajanjih, ki so februarja in marca potekali v okolici Pariza, je delegacija kosovskih Albancev podpisala mirovni sporazum, ki pa ga je srbska stran zavrnila. Takoj po tem so srbske vojaške in policijske enote še povečale intenziteto operacij proti Albancem ter pripeljale nove enote in moderne tanke v pokrajino. Na deset tisoče ljudi je začelo množično zapuščati svoje domove. Ameriški veleposlanik Holbrook je še zadnjič poskušal prepričati Miloševića, da ustavi napade na kosovske Albance ali pa se sooči z Natovimi zračnimi

napadi. Milošević mu ni želel ugoditi; tako je bilo 23. marca Natovim silam ukazano začeti z zračnimi napadi na ZRJ (ibid.).

5.2.2 Operacija Zavezniška sila

Nato je torej z operacij Zavezniška sila (angl. *Operation Allied force*) pričel marca 1999, z njo pa je želel končati katastrofo, ki se je odvijala na Kosovu. Zračni napadi so trajali 78 dni, v njih pa zavezniške sile niso utrpeli žrtv. Po tem, ko je najprej napadel položaje zračne obrambe ZRJ, je Nato kampanjo postopoma stopnjeval, uporabil najmodernejše in natančno vodene sisteme ter se pri tem maksimalno izogibal civilnim žrtvam. Izbiro tarč so morali odobriti na številnih ravneh poveljevanja. Tako so zagotovili, da je vse potekalo v skladu z mednarodnim pravom, da so tarče vojaško upravičene ter da minimizirajo ogroženost civilistov in njihovo lastnino. Pri svoji intervenciji je bil Nato dolžan zaščititi tako etične Albance kot etične Srbe pred grozljivimi dejanji nasprotnika (Nato 1999).

9. junija 1999 sta Nato in ZRJ podpisala vojaški tehnični sporazum (angl. *Military Technical Agreement*). Naslednji dan, ko so se prepričali, da se jugoslovanske sile umikajo s Kosova, pa je Nato razglasil konec zračne kampanje. Istega dne je Varnostni svet OZN z Resolucijo št. 1244 pozdravil pristanek ZRJ na načela politične rešitve spora, ki so vsebovala takojšnjo ukinitvev nasilja ter hiter umik vojaških, policijskih in paravojaških enot iz pokrajine Kosovo. ZRJ je pristala tudi na civilno in varnostno prisotnost sil ob znatni prisotnosti Nata na tem območju (Nato 2009e). Politična načela v resoluciji so vsebovala še vzpostavitev notranje administracije, varno in svobodno vrnitev vseh beguncev, politični razvoj, ki bo omogočal samoupravo, demilitarizacijo Osvobodilne vojske Kosova ter vsestranski pristop k ekonomskemu razvoju v krizni regiji (Nato 1999).

5.2.3 KFOR (Kosovo Force)

Mandat za napotitev mednarodnih vojaških sil pod Natovim poveljstvom na Kosovo je zagotovila Resolucija VS ZN 1244, ki je bila podlaga za oblikovanje sil Kfor. Le te so v skladu s VII. poglavjem UL ZN dobile pooblastilo za uporabo sile (Vegič 2005b, 90). V okviru operacije Skupni nadzornik (angl. *Joint Guardian*) je na Kosovu 12. junija 1999 začelo delovati 20.000 pripadnikov mednarodnih sil Nata Kfor (Grmek in drugi 2007, 14).

Prvotni mandat sil Kfor je zajemal (Nato, 2009d):

- zaustavitev nasilja in groženj proti Kosovu s strani jugoslovanskih in srbskih sil,
- vzpostavitev varnega okolja in zagotovitev javnega reda in miru,
- demilitarizacija Osvobodilne vojske Kosova,
- podpora mednarodnim humanitarnim prizadevanjem,
- podpora prisotnosti mednarodnega civilnega osebja.

Srbske sile so se iz Kosova dokončno umaknile 20. junija 1999. Ker so vsi cilji bili uresničeni, je Nato avgusta povečal obseg sil na okoli 40.000, v popolnem stanju pa je Kfor obsegal približno 50.000 pripadnikov. Le-ti so prihajali iz vseh takratnih 19-ih članic Nata in 20-ih nečlanic, ki so delovali pod enotnim poveljstvom (Grmek in drugi 2007, 14).

5.2.3.1 Naloge Kfor-ja

Prvotne naloge Kfor-ja so vključevale pomoč pri vračanju beguncev nazaj na Kosovo, obnovo in razminiranje, zdravstveno pomoč, varnost in javni red, zaščito etničnih manjšin, zaščito objektov posebnega pomena, varovanje meja, prekinitev tihotapljenja orožja, uničevanje orožja, pomoč pri vzpostavljanju civilnih institucij, reda in miru, sodnega in kazenskega sistema, volilnega postopka in drugih aspektov političnega, ekonomskega in družbenega življenja pokrajine. Posebna pozornost je bila in je še zmeraj namenjena varovanju manjšin. V ta namen se izvajajo redne patrulje v bližini manjšinskih enklav, kontrolne točke, spremstvo manjšinskih skupin, varovanje objektov posebnega pomena, še posebej samostanov, in donacije, ki vključujejo hrano, oblačila in šolske potrebščine (Nato 2009d).

12. junija 2008 pa je Nato začel izvajati nove naloge na Kosovu. Te vključujejo pomoč pri umikanju sil za zaščito Kosova (angl. *Kosovo Protection Corps* – KPC) ter pomoč pri vzpostavljanju varnostnih sil Kosova (angl. *Kosovo Security Force* – KSF) in civilnih struktur, ki bodo te sile nadzorovale. Izvajanje teh nalog poteka v tesnem sodelovanju z lokalnimi in mednarodnimi oblastmi (ibid.).

- Umik sil za zaščito Kosova

KPS so bile vzpostavljene s prehodnim dogovorom v času po konfliktu. Delovale so pod okriljem Misije ZN na Kosovu (angl. *United Nations Mission in Kosovo – UNMIK*).¹¹ Vzpostavljene so bile z namenom zagotavljanja pomoči v primeru nesreč, pri izvajanju reševanja in iskanja, zagotavljanja humanitarne pomoči v izoliranih območjih, pomoči pri razminiranju in pri obnovi infrastrukture ter skupnosti. Razpuščanje KPC poteka sočasno z vzpostavljanjem KSF. KPS so prenehale z operativnimi aktivnostmi 20. januarja 2009, uradno pa so bile razpuščene 14. junija 2009 (Nato 2009d).

- Vzpostavitev varnostnih sil na Kosovu

Nato je odgovoren za nadziranje in podporo pri vzpostavljanju in urjenju večletnih varnostnih sil na Kosovu. Kampanja za rekrutacijo v varnostne sile se je pričela januarja 2009, opogumljanje kosovskih manjšin k prijavi pa ostaja prioriteta. KSF bodo lahko oborožene in ne bodo posedovale težkega orožja. Njihova odgovornost bodo varnostne naloge, katere policija ni primerna izvajati, krizno odzivanje in civilna zaščita, sodelovale pa bodo lahko tudi v operacijah kriznega odzivanja. Njihovo usposabljanje bo potekalo po standardih Nata, z njimi pa so pričeli februarja 2009. Proces rekrutacije poteka v dveh uradnih jezikih, v albanščini in srbščini. Načrt je bil, da bodo KSF na koncu sestavljene iz 2500 aktivnih pripadnikov in 800 rezervistov, njihovo delovanje pa bo nadzirala civilna sfera (ibid.).

- Ustanovitev civilnega telesa za nadzor nad varnostnimi silami Kosova

Nato pomaga oblasti na Kosovu pri vzpostavljanju ministrstva, ki bo pod svojim okriljem imelo varnostne sile Kosova. Glavno odgovornost pri tem nosi poveljstvo Nata v Bruslju. Ministrstvo bo civilno vodena organizacija, ki bo izvajala civilni nadzor nad KSF (ibid.).

Ena izmed nalog Nata je tudi pomoč Misiji ZN na Kosovu. KFOR in UNMIK sta partnerja v mednarodnih prizadevanjih za obnovo Kosova. Lokalnemu prebivalstvu pomagata pri preoblikovanju pokrajine v svobodno in demokratično družbo, ki bo odprta za vse (Nato, KFOR Chronicle).

¹¹ Junija 1999 so ZN dobili nalogo voditi Kosovo s pomočjo začasne administrativne misije na Kosovu. UNMIK je morala zagotoviti prehodno administracijo v pokrajini in ustanoviti ter nadzorovati razvoj začasnih demokratičnih samoupravnih institucij. Na Kosovu je prisotna na podlagi Resolucije varnostnega sveta ZN št. 1244 (United Nations Interim Administration Mission In Kosovo 2008).

5.2.3.2 Poveljevanje in struktura KFOR

KFOR-u v operaciji Joint Enterprise poveljuje vrhovni poveljnik zavezniških sil za Evropo, operativno poveljstvo Kforja pa je v pristojnosti združenega poveljstva Nata iz Neaplja (angl. *Joint Force Command Naples*). Nahaja se v Prištini in je nadrejeno vsem namenskim skupinam. Sile Kforja so najprej sestavljale štiri večnacionalne brigade, ki so bile razporejene po regijah. Leta 2006 pa so Kfor preoblikovali v pet mednarodnih namenskih sil (angl. *Multinational Task Force – MNTF*), v katerih deluje več kot 16.000 pripadnikov iz 36 držav. Namenske sile so locirane v osrednjem, severnem, južnem, vzhodnem in zahodnem območju Kosova (Grmek in drugi 2007, 15).

- Večnacionalne namenske sile Center (MNTF C) imajo sedež v Lipljanu, delujejo pa pod švedskim poveljstvom. Na območju, kjer delujejo, živi približno milijon ljudi, odgovorni so za območje, veliko 2240 km². Njihova glavna naloga je ohranjanje varnega okolja in varovanje etničnih manjšin. So zelo fleksibilne, njihov moto je »pripravljeni na vse«.
- Večnacionalne namenske sile Vzhod (MNTF E) spadajo pod poveljstvo ZDA, njihov sedež pa je v Uroševcu. Izvajajo patrolje po ulicah in v ruralnih okoljih, nudijo zdravstveno pomoč v oddaljenih vaseh, sodelujejo v iskalnih akcijah. V namenskih silah na vzhodu deluje 2300 vojakov.
- Večnacionalne namenske sile Sever (MNTF N) delujejo pod poveljstvom Francije, njihov sedež pa je v Novem selu. Njihovo območje delovanja je veliko 2000 km², v njem pa živi okrog 300.000 prebivalcev. Naloga sil je zagotavljanje varnega okolja, v ta namen izvajajo patrolje in kontrolne točke. Aktivne so tudi v številnih projektih s področja šolstva, kulture, zdravja, okolja, vode in energetike, pomoč pa nudijo tudi pri obnovitvenih delih v državi.
- Večnacionalnim namenskim silam Zahod (MNTF W) poveljuje Italija, njihov sedež pa je v Peči. Pokrivajo območje velikosti 2316 km², v njem pa živi 450.000 prebivalcev. Namenske sile Zahod sestavlja 3200 vojakov iz Italije, Španije, Slovenije, Madžarske in Romunije.
- Večnacionalne namenske sile Jug (MNTF S) imajo sedež v Prizrenu. Pokrivajo območje, veliko 2004 km², na njem pa živi 480.000 ljudi. V teh silah delujejo vojaki iz Avstrije, Bolgarije, Nemčije, Švice in Turčije. Med njihove temeljne naloge spada zagotavljanje varnega okolja in svobode gibanja. V namenskih silah Jug deluje 3400 vojakov, ki delujejo v slogu »ena ekipa, ena misija« (Nato, KFOR Chronicle).

5.2.4 Pomoč sosednjim državam

Zaradi konflikta na Kosovu so se sosednje države v regiji soočale z ogromnimi humanitarnimi, političnimi in ekonomskimi problemi. Več kot 230.000 beguncev je pobegnilo v Makedonijo, več kot 430.000 v Albanijo, 64.000 v Črno goro, 21.500 v Bosno in Hercegovino in približno 61.000 v ostale države. Da bi olajšali nastalo situacijo, je Nato priskrbel več tisoč ton hrane, vode, opreme in zdravstvenih pripomočkov. V Makedoniji so Natovi vojaki zgradili begunske tabore, sprejemne centre za begunce, pripeljali ogromno humanitarne pomoči. Podobno je bilo v Albaniji, kjer je Nato pomagal ZN pri koordiniranju poletov, ki so begunce evakuirali na varna območja v druge države. Letala so prispevala tudi države članice Nata. V Tirani so ustanovili celico Partnerstva za mir, ki je oblastem nudila pomoč pri programu partnerstva in njegovih postopkih, leta 2002 pa so tja poslali tudi višjega vojaškega predstavnika, ki je svetoval Albaniji pri vojaških aspektih varnostnih reform (North Atlantic Treaty Organization 2006, 151-152).

5.2.5 Ponovni izgredi in pot do samostojnosti Kosova

Zaradi povečane varnosti na Kosovu je Nato do začetka leta 2002 zmanjšal število pripadnikov Kforja na 39.000, konec 2003 jih je bilo le še 17.500. Vendar pa je napredek pri vzpostavljanju stabilnega in demokratičnega Kosova oviralo nasilje, ki je izbruhnilo med Albanci in Srbi marca 2004. V takratnih izgredih so bile napadene tudi sile KFOR. Da bi okrepila enote, je zveza Nato poslala dodatnih 2500 vojakov na Kosovo (Nato 2009d).¹²

16. marca se je 18.000 Albancev udeležilo demonstracij, v katerih so protestirali proti aretaciji bivših pripadnikov Osvobodilne vojske Kosova. Naslednji dan so Albanci začeli še z demonstracijami v Mitrovici zaradi utopitve otrok in v Prištini zaradi srbskih cestnih zapor. Nemiri so se kmalu razširili po celotnem Kosovu in postali zelo nasilni. V njih je umrlo 20

¹² Marčevske izgrede je vnela utopitev treh otrok kosovskih Albancev, za katere naj bi bili krivi kosovski Srbi, na drugi strani pa so le-ti zaradi ustreljene 19-letnice blokirali glavno cesto med Prištino in Skopjem (Global Security 2005c).

ljudi, od tega dvanajst kosovskih Albancev in osem kosovskih Srbov, več kot 900 ljudi je bilo ranjenih, med njimi so bili tudi pripadniki Kfor-ja, več kot 900 po večini srbskih hiš je bilo uničenih, 4000 ljudi je ostalo brez strehe nad glavo, požgali ali močno uničili pa so tudi 30 pravoslavnih cerkva in samostanov. Ti izgredi so bili najhujši po konfliktu leta 1999. Ko so se nemiri končali, so pripadniki Kfor-ja in UNMIK policije omejili gibanje na določenih območjih in uvedli policijsko uro. Pričeli so tudi z veliko operacijo iskanja oseb, ki so krive za izgrede. Do junija so aretirali več kot 270 posameznikov, ki so bili obtoženi umorov, poskusov umora, požigov in ropov (Global Security 2005c).

Na vrhunskem zasedanju v Istanbulu leta 2004 so voditelji Nata ostro obsodili obnovljeno etnično nasilje, ki je ponovno izbruhnilo na Kosovu, in potrdili Natovo zavezanost k zagotavljanju varnega, stabilnega in večetničnega Kosova. Marca 2007 je posebni odposlanec OZN za Kosovo, Martti Ahtisaari, predstavil svoj predlog o nadzorovani neodvisnosti Kosova, ki pa ga je Beograd brezpogojno zavrnil. Decembra 2007 so se zunanji ministri Nata dogovorili, da bo Kfor še naprej ostal na Kosovu, na podlagi Resolucije varnostnega sveta ZN 1244, razen, če se bo Varnostni svet odločil drugače. Obnovili so tudi zavezanost k ohranjanju sil na Kosovu na enakem nivoju, tudi rezervistov (Nato 2009d).

Potem, ko je bil zavrnjen Ahtisaarijev predlog in ker dolgotrajna pogajanja niso prinesla rešitve kosovskega vprašanja, je prehodna kosovska vlada 17. februarja 2008 enostransko razglasila samostojnost Kosova (Nato, KFOR Chronicle).

Na vrhovnem zasedanju v Bukarešti leta 2008 so se voditelji držav strinjali, da Nato in Kfor tudi v prihodnje sodelujeta z oblastjo. Med drugim pa so se strinjali, da bo Kfor ob upoštevanju svojega mandata sodeloval in pomagal ZN, EU in drugim mednarodnim akterjem pri razvijanju stabilnega, demokratičnega in mirnega Kosova. Nadaljnjo prisotnost Kfor-ja na Kosovu so potrdili tudi na zasedanju zunanjih ministrov Nata v decembru 2008 ter na zasedanju v Strasbourgu in Kehlju 2009 (Nato 2009d).

5.2.6 Sodelovanje držav na misiji

V operaciji KFOR trenutno sodelujejo vse države članice Nata razen Albanije, Hrvaške in Islandije. Na misiji pa so prisotne še Armenija, Avstrija, Finska, Irska, Maroko, Švedska, Švica in Ukrajina (Nato 2009f).

V prihodnje bo Nato občutno zmanjšal število vojakov na Kosovu. Generalni sekretar Jaap de Hoop Scheffer je potrdil, da naj bi se sile zmanjšale s sedanjih 14 tisoč na 10 tisoč vojakov. Uradna odločitev, kdaj naj bi se to naj zgodilo, še ni bila sprejeta, možno je, da bo to do januarja 2010. Odločitev o postopnem umiku je rezultat izboljšanja razmer na Kosovu in na splošno v celi regiji. Vendar so ministri ponovno potrdili, da bo Nato prisoten na misiji, dokler bo to potrebno (Kocbek 2009, 6).

5.3 Bivša jugoslovanska republika Makedonija

Na prošnjo Makedonije je Nato izvedel tudi tri ločene operacije v Makedoniji, in sicer z namenom, da bi zadušil napetosti med albansko etnično manjšino in nacionalnimi varnostnimi silami. 13. avgusta 2001 so makedonska vlada in predstavniki etnične manjšine Albancev podpisali Ohridski sporazum (angl. *Ohrid Framework Agreement*). Z njim se je vlada zavezala k izboljšanju pravic etničnih Albancev v Makedoniji, le-ti pa so pristali na to, da bodo opustili separatistične zahteve in predali svoje orožje Natu. To je bil začetek Natove kratkotrajne prisotnosti v državi (Nato 2009g).

Nemiri so izbruhnili, ko so etnični albanski ekstremisti zahtevali od oblasti, da nameni etničnim Albancem več pravic. 20. junija 2001 je predsednik Boris Trajkovski poslal pismo Natovemu generalnemu sekretarju, v katerem je prosil za pomoč Nata pri preprečitvi izbruha državljanske vojne v Makedoniji. Želel je, da bi Nato vladi pomagal pri demilitarizaciji Nacionalne osvobodilne vojske in razorožitvi etničnih albanskih ekstremistov. Kmalu so se začeli mirovni pogovori. Nato je obsodil napade, obenem pa je od makedonske vlade zahteval, da sprejme reforme, ki bodo etničnim Albancem povečale participacijo v družbi in

politiki. 29. junija je odobril operacijo, a pod pogoji, da bo imel politični dialog med strankama pozitivne posledice in da se spoštuje prekinitev ognja (ibid.).

5.3.1 Operacija Essential Harvest

Uradno je Nato pričel z operacijo 22. avgusta 2001, aktivno pa jo je začel izvajati pet dni kasneje. Cilj tridesetdnevne misije je bila razorožitev etničnih Albancev na prostovoljnem principu. V Makedonijo je Nato napotil približno 3500 vojakov z logistično podporo. Le-ti so v operaciji zbrali okoli štiri tisoč kosov orožja in na sto tisoče predmetov, med njimi tudi min in eksploziva. Operacija se je končala 26. septembra 2001 (Nato 2009g).

5.3.2 Operacija Amber Fox

Takoj po končani operaciji Essential Harvest se je pričela nova, imenovana Amber Fox. Operacijski načrt so odobrili 26. septembra 2001, operacija pa se je uradno pričela naslednji dan. Njena naloga je bila pomoč pri varovanju mednarodnih opazovalcev iz organizacij EU in OVSE, ki so spremljali implementacijo Ohridskega sporazuma. Misijo s 700 vojaki je vodila Nemčija, v njej pa so sodelovale tudi druge Nato države. Mandat je operacija imela za tri mesece, vendar se je končala šele 15. decembra 2002 (ibid.).

5.3.3 Operacija Allied Harmony

Na podlagi nove prošnje predsednika Trajkovskega je Severnoatlantski svet privolil v nadaljnjo pomoč Nata v okviru nove misije, katere cilj je bil minimizirati tveganje destabilizacije v državi. Menil je namreč, da je nadaljnja prisotnost mednarodnih sil v državi še naprej potrebna. Operacija Allied Harmony se je tako pričela 16. decembra 2002, njen namen pa je bil še naprej nuditi podporo mednarodnim opazovalcem in pomagati vladi pri prevzemanju varnosti po celotni državi. Misija se je končala 31. marca 2003, odgovornost za nadaljnjo mednarodno vojaško prisotnost v državi pa je prevzela EU.

Nato je še naprej prisoten v Makedoniji. Pomaga ji pri integraciji v evroatlantske strukture. V ta namen je zveza ohranila Visokega civilnega predstavnika in Visokega vojaškega predstavnika na Natovem poveljstvu v Skopju, ki pomagata državi pri njenih varnostnih reformah in adaptiranju Natovih standardov (ibid.).

5.3.4 Sodelovanje držav na misiji

V misijah v Makedoniji so sodelovale naslednje države: Belgija, Kanada, Češka, Danska, Francija, Nemčija, Grčija, Madžarska, Irska, Italija, Nizozemska, Norveška, Poljska, Portugalska, Romunija, Španija, Turčija, Velika Britanija in ZDA (Vegič 2005b, 94).

5.4 Vloga Nata na Balkanu danes in v prihodnje

Dogodki na Balkanu so močno vplivali na razvoj Nata po koncu hladne vojne. Kljub neprestani širitvi območja strateškega interesa in delovanja zveze pa je Balkan ostal regija s posebnim pomenom za Nato. Splošno gledano je zavezništvo v regiji doseglo že veliko, predvsem pri zagotavljanju stabilnega in varnega okolja ter pri doseganju regionalnega sodelovanja v tej regiji.

Kot aktivni udeleženeec v konfliktu je Nato soodgovoren za določanje postkonfliktnega okolja, zato tudi ostaja v regiji. Čeprav je fizična prisotnost zavezniških sil v nekaterih delih regije še zmeraj ključnega pomena, pa se je v zadnjih letih Nato vse bolj vključeval tudi v procese obrambnih reform. Zveza tako razvija nove pristojnosti, ki so v skladu z njeno novo strateško usmeritvijo. Veliko oviro za učinkovitejšo angažiranost v regiji pa je v preteklosti imelo in še zmeraj ima pomanjkanje usklajenosti in preglednosti med članicami zveze (Nato 2007a).

Za številne akterje na Balkanu ostaja zelo pomemben cilj evroatlantska integracija. V njej se namreč skriva rešitev, saj jo je mogoče uporabiti kot orodje za reševanje zapletenih varnostnih vprašanj. Zato je v prihodnje potrebno poiskati mehanizme, ki bodo nudili nadaljnjo podporo še vedno šibkim institucijam na Balkanu (ibid.).

Če želi Nato na Balkanu doseči zelene reforme, je najboljši način ta, da uvede intenzivni dialog z regionalnimi akterji. Dialog bi seveda moral biti prirojen vsaki državi posebej glede na tamkajšnjo situacijo. Pri tem pa bi Nato moral imeti močnejši in bolj angažiran pristop, ki bi regionalnim akterjem pomagal, da bi lažje dosegli politični konsenz. Vsem akterjem na Balkanu je potrebno tudi nazorno pokazati, kako je regionalno sodelovanje pomembno pri odpravljanju negativne dediščine in pri izboljšanju gospodarskega razvoja. Tudi zavezniški program PzM bi moral bolj poudarjati regionalni vidik, še posebej na področju izobraževanja in usposabljanja. S skupnim delom in izgradnjo zaupanja bi to bil dober način za povečanje sodelovanja med nekoč sprtimi stranmi (Nato 2007a).¹³

Dolgotrajna kriza na Balkanu, v katero je bil Nato intenzivno vključen, pa je med drugim postavila tudi precedens za nadaljnje odnose med Natom in drugimi mednarodnimi organizacijami. Kot strateško partnerstvo je najpomembnejše sodelovanje med zvezo Nato in EU. Ne samo, da je bilo partnerstvo med njima osnovano prav na Balkanu, regija predstavlja tudi preizkusno okolje za njuno prihodnje sodelovanje, predvsem na Kosovu (ibid.).

5.5 Afganistan

Medtem ko so se prve tri operacije za ohranjanje miru odvijale v Evropi, pa je misija v Afganistanu še dodatno razširila območje aktivnosti in interesov Nata izven svojih meja. Takoj po napadu je Nato ZDA ponudil pomoč na osnovi 5. člena Severnoatlantskega sporazuma, vendar v začetnih napadih na Afganistan ni sodeloval.¹⁴ Prvotne mirovne sile so se začele razvijati v decembru 2001, vendar v tej fazi še brez zveze Nato (Vegič 2005a, 195).

5.5.1 Zgodovina konflikta

Politična nasprotja v Afganistanu, ki so prisotna še danes, so se začela stopnjevat v začetku 70. let v prejšnjega stoletja. Leta 1973 je predsednik vlade Mohammad Daud Khan izvedel državni udar ter razglasil republiko. Pet let kasneje je ob pomoči ZSSR maloštevilna

¹³ Tem vidikom zveza do zdaj ni posvečala pozornosti, saj je bila le ta usmerjena v povečanje interoperabilnosti z Natovimi silami (Nato 2007a).

¹⁴ Vojaške napade na Afganistan so od oktobra do decembra 2001 izvajale sile ZDA in VB, pri tem pa se niso opirale na Nato (Vegič 2005a, 195).

komunistična partija izvedla novi državni udar. Ker so želeli uvesti enakopravnost žensk, odpraviti nepismenost in izvesti zemljiške reforme, so izzvali vstajo islamskih tradicionalistov. Proti njeni vladavini se je začel oborožen odpor. Da bi zavarovali sovjetski režim, je Sovjetska zveza leta 1979 napadla in okupirala Afganistan, s tem pa se je razplamtela državljanska vojna. Po desetih letih okupacije ter številnih žrtvah se je SZ zaradi močnega odpora mudžahedinskih sil, ki so jih podpirale ZDA, Pakistan in Savdska Arabija, umaknila. Spopadi med Mudžahedini in prosovjetsko vlado pa so se nadaljevali (Vuk 2004, 2-3).

Dolgotrajna državljanska vojna, ki so jo podpirali denar in orožje iz tujine, je pri številnih Afganistancih povzročala zamer. Kljub velikemu trpljenju v državi ni prišlo do enotnosti. Kot odgovor na nastale razmere so afganistanski begunci v Pakistanu v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja ustanovili Islamsko gibanje. Del tega so bili tudi talibani, večinoma mladi študenti v »madrassahah«¹⁵. Ti so oblikovali milice, ki so jih financirali in urili Pakistanci, njihova glavna naloga pa je bila vsiliti mir v Afganistanu s pomočjo strogih islamskih zakonov in učinkovite nacionalne vlade. Na začetku svojega obstoja so celo zavrnili oblikovanje vlade. Leta 1994 so stopili v akcijo. Brez večjih nasprotovanj so zavzeli Kandahar¹⁶ ter tam vzpostavili svojo prvo upravo. Na svojo stran so pridobili večino populacije Paštunov in do leta 1995 nadzirali približno dve tretjini države, kar jim je uspelo večinoma brez bojov. Ko so se talibani začeli pomikati proti Kabulu, so naleteli na prvi pravi odpor. Severno zvezo, sestavljeno večinoma iz nepaštunskih mudžahedinskih skupin, je vodil Ahmad Shah Massoud, Tadžik. V Severni zvezi je bila tudi vojska štiridesettisočih vojakov Uzbekov, ki jo je ustanovila uzbekistanska vlada, vodil pa jo je Uzbek General Dostum. Poleti 1996 so talibani obkrožili Kabul,¹⁷ ga zasedli, uničili mesto in pobili veliko število civilistov. Massoudova vojska in predsednik Burhanuddin Rabbani so se umaknili v dolino Panjšir, kjer so se sile pregrupirale in končno uspele preprečiti napredovanje Talibanom. Maja 1997 je zunanji minister General Malik odstavil Dostuma. Le-ta je zbežal v Turčijo, Malik pa je sklenil dogovor s talibani, ki so leta 1997 zavzeli glavno mesto regije Mazar-e Sharif za 24 ur, dokler jih niso izgnali. V tej brutalni kampanji je umrlo okrog osem tisoč ljudi. Avgusta 1998 so talibani ponovno napadli mesto. Takrat so se zgodile ene največjih grozot v tej vojni.

¹⁵ Gre za šole, ki jih je v tem času bilo v Pakistanu okoli deset tisoč. Svojim učencem so nudile brezplačno versko izobrazbo ter pomoč revnim študentom. Naloga madras je priprava svojih študentov (taliban pomeni študent) na islamski način življenja. V času miru vključuje državljanske in sodne funkcije, v vojni pa nikakor ne izloča urjenja vojakov (Wyatt 2008, 16).

¹⁶ Glavno mesto istoimenske province na jugu Afganistana.

¹⁷ Mesto je takrat okupirala vojska, ki jo je vodil Massoud.

Osama bin Laden je poslal ogromen kontingent, ki je pobil na tisoče civilistov. Tokrat so zadržali mesto, vendar niso uspeli razorožiti Malikove severne vojske. Le Pakistan, Savdska Arabija in Združeni Arabski emirati so priznali vlado talibanov. Massoudove sile so uspele obdržati nadzor nad desetimi odstotki države in tako se je državljanska vojna nadaljevala vse do napada na ZDA 11. 9. 2001 (Wyatt 2008, 12-13).

Kar se je začelo kot nekakšna kampanja talibanov, da bi združili Afganistan in vsilili državljanski red, se je izrodilo v množično kaznovanje in usmrnitve prebivalstva ter velike zlorabe ženske populacije. V Kabulu je takšno vedenje in njegove posledice vzbudilo odpor proti Talibanom, na območjih, kjer so prisotni Paštuni – še posebej v okolici Kandaharja pa Talibani še zmeraj uživajo močno podporo. Za njih predstavljajo potrebno zlo, so namreč edini, ki lahko končajo ta dolgoletni družbeni konflikt in zmanjšajo škodljiv vpliv tujih sil (ibid.).

Dva dni pred napadom na ZDA sta dva Arabca, oblečena v novinarja, ubila Massouda Mujahideena. Kasneje so ta dogodek interpretirali kot del strategije Al Kaide. Amerika je zahtevala od Talibanov, da predajo Osamo bin Ladna. Ker so to odklonili, je zveza zahodnih držav odločila, da bo začela vojno proti terorizmu, torej proti nasprotniku, ki ima po njihovem mnenju bazo v Afganistanu (ibid.).

7. oktobra 2001, manj kot mesec dni po terorističnih napadih na ZDA, se je z ameriškimi bombnimi napadi na Kabul, Kandahar in Džalalabad začela operacija Trajna svoboda (angl. *Operation Enduring Freedom*), ki je uspela strmoglaviti talibanski režim in vzpostaviti novo, prehodno vlado, ki jo je vodil paštunski voditelj Hamid Karzaj. ZDA so ujele številne Talibanske bojvnike in jih zaprle v ameriško vojaško oporišče Guantanamo na Kubi, ni jim pa uspelo ujeti duhovno vodjo Mullah Omarja, bivšega premierja Gulbuddina Hekmatjara in glavnega voditelja Osame bin Ladna. Operacijo je podprlo veliko število držav, napade pa je izvajala le ameriška vojska ob britanski logistični podpori. Na severu je Američanom pomagala opozicijska Severna zveza, oktobra so se operaciji pridružile tudi kopenske enote ameriške vojske. Severna zveza je 9. oktobra zasedla mesto na severu, Mazar-i-Šarif, 13. novembra je zavzela Kabul, 25. novembra Konduz, 7. decembra pa je padla še zadnja talibanska trdnjava Kandahar, s čimer je bil talibanski režim končno premagan (Vuk 2004, 3).

5.5.2 ISAF

Mednarodne varnostne podporne sile (angl. *International Security Assistance Force* - ISAF) so bile ustanovljene v skladu z bonško konferenco, ki je pod pokroviteljstvom OZN potekala v decembru 2001. Takrat je Varnostni svet ZN pokazal zeleno luč ustanovitvi mednarodnih varnostnih sil, ki bodo pomagale afganistanski vladi pri ohranjanju varnosti v Kabulu in njegovi okolici, da bodo lahko afganistanska oblast ter osebje ZN delovali v varnem okolju. Dogovori so utrli pot tristranskemu partnerstvu med afganistansko prehodno vlado, Misijo OZN za pomoč Afganistanu (angl. *United Nations Assistance Mission in Afghanistan* - UNAMA) in misijo ISAF (Nato 2009d).

Podlaga za ustanovitev sil ISAF je bila resolucija Varnostnega sveta 1386. Maja leta 2002 so z resolucijo 1413 misiji ISAF podaljšali mandat za pol leta, novembra 2002 pa so sprejeli resolucijo 1444, ki je misiji podaljšala mandat do konca leta 2003 (Slovenija in NATO 2004a). Misijo ISAF je najprej vodila Velika Britanija, poveljstvo nad kontingentom pa je za njo prevzela Turčija. Februarja 2003 sta Nemčija in Nizozemska skupaj prevzeli poveljstvo, pri tem pa sta zaprosili za pomoč zvezo Nato. Avgusta istega leta je zveza Nato sama prevzela odgovornost za misijo ISAF (North Atlantic Treaty Organization 2006, 155). Slovesni prevzem vodenja misije je potekal v Kabulu, ime, mandat in poslanstvo operacije pa so ostali nespremenjeni. ISAF je ostala mirovna operacija OZN, ki pa jo s svojimi zmogljivostmi izvaja Nato (Slovenija in NATO 2004b). Novo vodstvo misije je tako premostilo problem nenehnega iskanja držav, ki bi vodile samo misijo in težave pri vzpostavljanju novega poveljstva v kompleksnem okolju vsakih šest mesecev. Stalno poveljstvo Nata pa omogoča majhnim državam, da igrajo pomembno vlogo v okviru mednarodnih poveljstev (Nato 2009d).

Na misiji ISAF sodeluje 42 držav. poleg vseh članic Nata so v Afganistanu prisotne še Avstrija, Avstralija, Azerbajdžan, Bosna in Hercegovina, Finska, Gruzija, Irska, Jordanija, Nova Zelandija, Singapur, Švedska, Makedonija, Ukrajina in Združeni arabski emirati (Nato 2009h).

5.5.2.1 Naloge ISAF

Cilj Isafa je pomagati Afganistanu, da bo sposoben sam zagotavljati varnost na svojem območju, brez mednarodne pomoči. Vendar pa varnosti ni mogoče zagotoviti le s pomočjo vojaških sredstev. Natovo delovanje je tako le del širše mednarodne pomoči pri afganistanskemu stabilizacijskemu procesu (Nato 2008b).

Glavna Natova vloga v Afganistanu je pomoč prehodni afganistanski vladi pri razvoju obrambnih in varnostnih struktur, zagotavljanje varnega okolja, utiranje poti rekonstrukciji Afganistana in pomoč pri usposabljanju prihodnjih afganistanskih varnostnih sil (Slovenija in NATO 2004a).

- Nudjenje pomoči Afganistanski nacionalni vojski

ISAF pomaga Afganistanski nacionalni vojski (angl. *Afghan National Army* - ANA) pri razvoju operativnih zmogljivosti. Združene države Amerike sponzorirajo celoten program urjenja in opremljanja, in sicer skozi svoje Združeno varnostno prehodno poveljstvo Afganistan (angl. *Combined Security Transition Command Afganistan*). ISAF tako vodi številne mentorsko povezovalne operativne skupine (angl. *Operational Mentoring and Liaison Teams* – OMLT), ki so priključene ANA bataljonom, brigadam in korpusom. Mentorsko povezovalne operativne skupine se pridružijo ANA enotam potem, ko končajo začetno usposabljanje na Vojaškem centru za usposabljanje v Kabulu (angl. *Kabul Military Training Centre*), ki je pod afganistanskim vodstvom (Nato 2009d).

Program OMLT je pomemben prispevek Nata pri razvoju Afganistanskih nacionalni sil. Nudijo jim urjenje in mentorstvo, hkrati pa služijo kot pomemben povezovalni dejavnik med enotami ANA in silami ISAF-a, saj koordinirajo in načrtujejo operacije ter zagotavljajo, da enote ANA dobijo ustrezno podporo.¹⁸ OMLT enote sestavlja 13-30 ljudi, število je odvisno od sestave enote ANA, osebje pa prihaja iz ene ali več držav. Le-ti ostanejo na misiji vsaj šest mesecev, da se lahko vzpostavijo dolgotrajnejši odnosi s pripadniki ANA in da se maksimizira učinek mentorstva. Pod OMLT mentorstvom se zmogljivost in učinkovitost

¹⁸ Varnostne in stabilizacijske operacije pripadniki ISAF-a izvajajo v sodelovanju z Afganistanskimi varnostnimi silami. Le te pa lahko zaradi vedno večjega števila pripadnikov in vedno večjih zmogljivosti tudi prevzemajo vodenje teh operacij (Nato 2008b).

ANA stalno povečuje, zaradi stalnega povečevanja števila pripadnikov ANA pa se zvišujejo tudi potrebe po številu OMLT enot (Nato 2009i).

Med drugim Nato-ISAF države z donacijami pomagajo pri opremljanju afganistanske vojske. Donacije opreme vključujejo od osebne opreme, kot so manjša orožja, strelivo, pa do bojnih vozil in helikopterjev. Ustanovljen pa je bil tudi Skrbniški fond Afganistanske nacionalne vojske, ki pokriva stroške transportiranja in namestitve donacij opreme (Nato 2009d).

- Nudnje pomoči Afganistanski nacionalni policiji

Tudi podpora Afganistanski nacionalni policiji (angl. *Afganistan National Police – ANP*) je ena izmed ključnih podpornih nalog ISAF-a. Na tem področju ISAF sodeluje z Združenimi državami Amerike ter s Policijsko misijo EU v Afganistanu (angl. *European Union Police Mission in Afganistan*), ki se je pričela junija 2007. Glavno vlogo na področju usposabljanja policije je prevzelo Združeno varnostno prehodno poveljstvo Afganistan. Sile ISAF-a nudijo ANP pomoč predvsem na taktični ravni, z vojaško podporo v operacijah, pri svetovanju, skupnih informacijah ter neformalnem mentorstvu in vodenju. Zagotavljajo jim tudi lokalno pomoč, ki obsega urjenje v veščinah, ki niso specifične za policijo in posredno podporo, svetovanje in skupno patroljiranje (ibid.).

Mednarodna skupnost in Islamska republika Afganistan sta podpisali Afganistanski dogovor (angl. *Afgan Compact*), petletni načrt, ki je predstavljal okvir za varnostne reforme, vseboval pa je tudi cilje Afganistanske nacionalne policije. Cilj dogovora je bil 62.000 profesionalnih policistov, ki delujejo v okviru zakonov, kasneje so ta cilj v Afganistanski nacionalni razvojni strategiji (angl. *Afghan National Development Strategy*) povečali, in sicer na 82.000 policijskih uslužbencev (ibid.).

- Razoroževanje in upravljanje skladišč s strelivom

Med drugim ISAF zbira nelegalno orožje, artilerijo in strelivo, ki ga odvzame oboroženim skupinam in posameznikom. To orožje nato zabeležijo in ga varno uničijo, da ne predstavlja grožnje lokalnemu prebivalstvu, Afganistanskim nacionalnim varnostnim silam (angl. *Afganistan National Security Force*) in ISAF osebju. Med Natove naloge pa spada tudi upravljanje Projekta skrbniškega fonda (angl. *Trust Fund Project*), ki skrbi za povečevanje

fizične varnosti na območju skladišč s strelivom in podpira razvoj zmogljivosti skladiščenja streliva Afganistanske nacionalne vojske (ibid.).

- Nudjenje pomoči v času po operacijah

Leta 2006 je ISAF ustanovil skrbniški fond z imenom Post-Operations Humanitarian Relief Fund, ki zagotavlja hitro humanitarno pomoč takoj po pomembnejših vojaških operacijah ISAF-a. Pomoč obsega oskrbo s hrano, nudenje zatočišča in zdravil ter obnovo objektov in ključne infrastrukture, zagotavljajo pa jo le krajši čas. Takoj ko razmere to dovoljujejo, se odgovornost preda državnim akterjem. Fond deluje izključno z denarjem, pridobljenim z donacijami držav, ki sodelujejo v misiji ISAF, Severnoatlantski svet pa je redno obveščen o porabi denarja iz sklada (Nato 2009d).

- Obnova in razvoj

S skupinami za obnovo provinc (angl. *Provincial Reconstruction Teams* – PRT) ISAF pomaga pri obnovi in razvoju Afganistana ter varuje območja, kjer obnovitvena dela vodijo drugi državni in mednarodni akterji. Skupine so sestavljene iz civilnega in vojaškega osebja ene ali več držav. Zraven zagotavljanja zračne varnosti pa uporabljajo tudi svoje diplomatske in ekonomske sposobnosti pri podpori reformam varnostnega sektorja, spodbujajo učinkovito vodenje ter tako omogočajo obnovo in razvoj. Civilna komponenta PRT je zadolžena za politične, ekonomske, humanitarne in socialne aspekte njihovih nalog, vojaški del PRT pa se osredotoča na povečevanje varnosti in stabilnosti v regiji ter povečuje zmogljivost varnostnega sektorja. Vojaške komponente PRT nudijo pomoč tudi civilnemu delu skupin, še posebej na področju transporta, medicinske pomoči in inženirstva. Trenutno potekajo številni projekti, katerim pomagajo Skupine za obnovo provinc: inženirji ISAF-a pomagajo pri obnovi šol, poteka obnova in gradnja infrastrukture, gradijo se vodni sistemi, prebivalcem pa je postala zdravstvena pomoč bolj dostopna (ibid.).

Na prošnjo afganistanske vlade in mednarodnih akterjev nudijo PRT-ji tudi humanitarno pomoč. Vojaki ISAF so že izvedli številne akcije, v katerih so delili, razdeljevali zdravila, hrano in zimske potrebščine, ki so domačinom pomagale prebroditi neprizanesljive podnebne razmere. PRT-ji pomagajo afganistanski vladi tudi pri konsolidaciji institucij, ki so potrebne za zagotovitev dobrega državnega vodenja in vzpostavitve vladavine prava. Zato je ena izmed

njihovih temeljnih nalog pomoč pri razvoju vladnih struktur in ustvarjanje okolja, v katerem se bo vladanje izboljšalo (ibid.).

- Boj proti drogam

Eden največjih problemov v državi je proizvodnja opija, ki je zelo razširjena. Oblasti same so v boju proti mamilom močno odvisne od mednarodne pomoči, a tudi z njihovo pomočjo ne teče vse po načrtih.

Prihodki glavnih kraljev mamilaškega podzemlja so višji kot polovica celotnega bruto domačega proizvoda države. Leta 2006 se je obseg polj, kjer pridelujejo mak, povišal za 49 %. Afganistan proizvede več kot 93 % vsega heroina, ki obstaja, lani so npr. proizvedli 7000 ton opija. Statistično gledano proizvede Afganistan danes več opija, kot so ga proizvedle vse države skupaj pred desetimi leti (Ilič 2009, 7).

ISAF pomaga afganistanski vladi z izmenjevanjem informacij in izvajanjem informacijske kampanje, pomoč pa nudi tudi Afganistanskim nacionalnim varnostnim silam v operacijah boja proti drogam ter skrbi za njihovo usposabljanje na tem področju. Maja 2003 je bila sprejeta Strategija nacionalnega nadzora nad drogami (angl. *National Drug Control Strategy*), s katero so do leta 2007 želeli zmanjšati proizvodnjo prepovedanih drog za 70 % in do leta 2012 eliminirati vso proizvodnjo (Nato 2009d).

Zaradi zmeraj slabših razmer so afganistanske oblasti zaprosile Nato, da jim nameni več podpore v boju proti drogam. Nato je prošnji ugodil na sestanku obrambnih ministrov v Budimpešti 2008. Povečana podpora vključuje uničevanje proizvodnih zmogljivosti in ukrepe proti proizvajalcem drog, ki pa se lahko izvajajo le na prošnjo afganistanske vlade in s soglasjem državnih oblasti vpletenih sil (ibid.).

5.5.2.2 Poveljevanje ISAF

Poveljstvo nad celotno misijo ima Zavezniško poveljstvo za operacije (angl. *Allied Command Operations* – ACO), ki se nahaja na Vrhovnem poveljstvu združenih sil v Evropi v Monsu, Belgiji (angl. *Supreme Headquarters Allied Powers in Europe* - SHAPE). SHAPE je vrhovni

štab ACO na strateški ravni. V njem delujejo nacionalni vojaški predstavniki držav članic Nata, ki so povezava med ACO in nacionalnimi silami (Humar 2009). Njemu je podrejeno Združeno poveljstvo sil¹⁹. v Brunnsumu, na Nizozemskem, ki vodi operacijo, načrtuje in poveljuje silam ter skrbi za poveljnike sil in štabov (Nato 2007b).

Vse civilno-vojaške aktivnosti, ki jih izvaja vojaško osebje PRT-jev, koordinirajo Regionalna poveljstva (angl. *Regional Command* – RC). Vsako je sestavljeno iz Štaba za poveljevanje in nadzor ter iz Podporne baze, ki skrbi za preskrbo PRT-jev. Trenutno deluje v Afganistanu pet regionalnih poveljstev:

- Regionalno poveljstvo Sever – RC (N) v Mazar-e-Sharifu. Pod njegovim poveljstvom deluje 5 PRT-jev, vodi ga Nemčija.
- Regionalno poveljstvo Zahod – RC (W) v Heratu. Pod njegovim poveljstvom so štirje PRT-ji, vodi pa ga Italija.
- Regionalno poveljstvo Center – RC (C) v Kabulu, ki pod svojim poveljstvom nima PRT-jev, vodi ga Francija.
- Regionalno poveljstvo Jug – RC (S) v Kandaharju. Pod svojim poveljstvom ima 4 PRT-je in deluje pod vodstvom Nizozemske.
- Regionalno poveljstvo Vzhod – RC (E) v Bagramu. Pod njegovim poveljstvom deluje največ PRT-jev – 13, vodijo pa ga ZDA (Nato 2009j).

5.5.3 Širitev misije

Mandat misije ISAF je bil prvotno omejen na delovanje na področju Kabula in v njegovi okolici. Oktobra 2003 so ZN dali dovoljenje za razširitev ISAF-a na celotno ozemlje Afganistana.

1. faza: širitev na sever

Decembra 2003 je Severnoatlantski svet pooblastil vrhovnega zavezniškega poveljnika, generala Jamesa Jonesa, da začne širiti misijo ISAF v Afganistanu s prevzemom poveljevanja

¹⁹ Združena poveljstva sil so poveljstva na operativni ravni, sestavljena iz štaba, poveljstev kopenske sile, mornariške in zračne komponente. Njihov namen je vodenje operacij kriznega odzivanja, misij in Natovih odzivnih sil (Humar 2009).

nad PRT-jem v provinci Kunduz. Ostalih osem PRT-jev, ki so leta 2003 delovali v Afganistanu, je ostalo pod poveljstvom ameriško vodene operacije Enduring Freedom. 31. decembra 2003 je bila vojaška komponenta PRT v Kunduzu postavljena pod poveljstvo Isafa, kar je predstavljalo prvi korak širjenja misije. Šest mesecev kasneje je Nato na vrhovnem zasedanju v Istanbulu oznanil, da bo prevzel nadzor še nad štirimi PRT-ji na severu države, in sicer v Mazar-e-Sharifu, Meymani, Feyzabadu in Baghlanu. Ta proces se je končal 1. oktobra 2004, ko se je zaključila izpolnjena prva faza širitve misije ISAF. Takrat je bilo območje delovanja misije veliko 3600 kvadratnih kilometrov, tako je imela misija vpliv na varnost v devetih provincah v državi (Nato 2009d).

2. faza: na zahod

10. februarja 2005 je Nato oznanil, da se bo misija ISAF začela širiti na zahod države. To se je zgodilo 31. maja 2006, ko je ISAF prevzel poveljevanje nad dvema dodatnima PRT-jema v provincama Herat in Farah ter nad Podporno bazo (angl. *Forward Support Base*) v Heratu. V začetku septembra sta bila oblikovana še dva PRT-ja, in sicer v glavnem mestu province Ghor Chagcharanu in v glavnem mestu province Baghdis Qala-e-Naw. Ob koncu te faze je pod okriljem ISAF-a delovalo devet PRT-jev na severu in zahodu države, ki so zagotavljala varnost na polovici afganistanskega področja. Zveza je v tem času nadaljevala s pripravami na nadaljnjo širitev misije. Septembra 2005 je Nato začasno napotil 2000 dodatnih vojakov v Afganistan, ki so zagotavljali podporo parlamentarnim in provincialnim volitvam (ibid.).

3. faza: širitev na jug

Na zasedanju Severnoatlantskega sveta 8. decembra 2005 v Bruslju so zunanji ministri zveze predstavili načrt, ki je utrl pot razširjeni ISAF vlogi in prisotnosti v Afganistanu. Del načrta je bila širitev misije ISAF na jug države, ki se je pričela 31. julija 2006, ko so sile Isafa prevzele nadzor nad celotno južno regijo Afganistana, ki so jo pred tem nadzorovale koalicijske sile pod vodstvom ZDA. Tako je ISAF pridobil nadzor nad šestimi dodatnimi provincami – Day Kundi, Helmand, Kandahar, Nimroz, Uruzgan in Zabul ter prevzel poveljevanje nad štirimi dodatnimi PRT-ji. Zdaj je razširjena misija ISAF poveljevala že 13-im PRT-jem na severu, zahodu in jugu države ter tako nadzorovala tri četrtine afganistanskega ozemlja. Znatno se je povečalo tudi število sil Isafa v Afganistanu, iz 10.000 se je dvignilo na 20.000 (ibid.).

4. faza: ISAF se razširi na vzhod in prevzame odgovornost za celotno državo

5. oktobra 2006 je ISAF dosegel zadnjo fazo svoje širitve. Ta dan je prevzel poveljevanje nad mednarodnimi vojaškimi silami na vzhodu Afganistana, ki so do takrat bile pod vodstvom koalicije. Tako je misija ISAF prevzela odgovornost za celoten Afganistan (ibid.).

Širjenje varnosti v Afganistanu pa je zahtevalo tudi povečano varnost na mejah države. Zato ISAF tesno sodeluje s Pakistanom, ki ima pomembno vlogo v boju proti terorizmu. Vojaško sodelovanje poteka na podlagi tridelne komisije, ki jo sestavljajo visoki vojaški uradniki iz Afganistana, Pakistana in ISAF-a (Nato 2008b).

5.5.4 Trenutno stanje v državi

Pri adaptiranju celostnega pristopa je Nato dosegel največji napredek prav v Afganistanu, vendar pa je tamkajšnja situacija še zmeraj zelo oddaljena od ideala tega pristopa.

Odkar je zveza prevzela poveljevanje nad vsemi PRT-ji, še posebej zagovarja boljšo koordinacijo in sodelovanje s civilnimi akterji in afganistansko oblastjo. Naporu Isafa, da vzpostavi skupni celostni pristop s civilnimi akterji, pa so bili neuspešni, ker ni uspel razviti varnega okolja, v katerem bi civilni akterji lahko delovali brez vojaške zaščite. Zaradi varnostnih problemov so bili civilni akterji manj voljni ali sposobni zagotavljati ekonomske sklade, strokovno znanje in koordinacijo, ki bi jo učinkovit celostni pristop z ISAF-om zahteval. To pomanjkanje civilnih zmogljivosti in vodenja je ISAF prisililo, da je odigral večjo vlogo pri koordinaciji, preskrbi s humanitarno pomočjo in pri samem razvoju (Jakobsen 2008).

Da bi zapolnil te vojaške in civilne vrzeli, je Nato ustanovil PRT-je. Ravno vpletenost ISAF-a v zapolnjevanje teh vrzeli pa je poslabšala njegov odnos z nevladnimi organizacijami v Afganistanu, ki ostajajo do PRT-jev zelo kritične in dokler Nato ne bo povečal varnosti v državi, je njihovo sodelovanje skoraj neizvedljivo (ibid.).

Napredek je bil počasen tudi pri vzpostavljanju sodelovanja z EU, OZN in nevladnimi akterji, saj le-ti nimajo želje po tesnejšem sodelovanju z Natom.²⁰ Se pa je izboljšalo sodelovanje med Natom in ZN, predvsem zaradi učinkovitega sodelovanja že na Kosovu, a tudi tu je do pravega sodelovanja v celostnem pristopu še dolga pot (ibid.).

Varnost v Afganistanu je tesno prepletena z varnostjo v njegovi sosednji državi – Pakistanu. Če želijo afganistanske oblasti in zavezniki uničiti varna zatočišča talibanov in upornikov v tej državi, potrebujejo popolno sodelovanje svoje sosede. V bilateralnih odnosih med Afganistanom in Pakistanom je že prišlo do izboljšav, a je obtoževanje Pakistana, da še naprej pomaga islamskim bojevnikom, in ameriška uporaba letal brez posadk za napade na bojvnike na ozemlju Pakistana otežila razvoj uspešnega odnosa, potrebnega za napredek. Prav tako pa ostajajo mejna območja med državama še vedno brez nadzora (Cook 2009).

V zadnjem času v Afganistanu beležijo povečano nasilje upornikov. Vzrok za to bi lahko iskali v pomanjkanju varnosti na številnih območjih po celotni državi. Varnost se je poslabšala predvsem na jugu, vzhodu in severozahodu Afganistana, kjer so uporniki postali veliko bolj agresivni, med žrtvami pa je zmeraj več civilnega prebivalstva.²¹

Veliko težav povzročajo talibani in njim pridružene uporniške skupine, ki so svoje operacije razširili na območja, ki so že bila varna – okolica Kabula in zahod države. Po mnenju generala Johna Craddocka, Natovega vrhovnega poveljnika zavezniških sil za Evropo, je do takšne situacije prišlo iz treh razlogov: (1) ISAF in ANA sta povečala operacijski tempo in razširila svoje operacije na območja, kjer so se uporniki v miru razvijali, (2) predeli v Pakistanu so postali zatočišče številnih talibanov in uporniških skupin, kjer se le-ti v miru urijo in načrtujejo prihodnje napade na ISAF in Afganistan ter (3) uporniki so začeli izvajati napade na konvoje pomoči in zastraševati, ugrabljati in ubijati humanitarne delavce. Tako želijo uporniki s svojo taktiko prepričati prebivalce Afganistana, da njihova vlada ni sposobna zagotoviti varnosti niti njim in niti mednarodnim organizacijam (Cook 2009).

Zaradi načrtnega ubijanja civilistov s strani talibanov izvajajo sile Isaf posebne ukrepe za zaščito civilistov in njihovega premoženja. Zmanjševanju števila civilnih žrtev se namenja

²⁰ Boljše sodelovanje med Natom in EU ovirajo nesoglasja med Turčijo in Ciprom ter bojazen Francije, da bi s tesnejšim sodelovanjem ZDA dobile večji vpliv nad Evropo (Jakobsen 2008).

²¹ Po podatkih OZN je bilo število civilnih smrtnih žrtev v letu 2008 za skoraj 40 % večje kot leto poprej in je bilo največje od padca talibanskega režima. Težnja povečevanja števila civilnih žrtev pa se še kar nadaljuje, do konca maja 2009 je bilo 24 % več žrtev med civilisti v primerjavi z enakim obdobjem lani (Dolenc 2009, 29)

posebna pozornost, saj se vodilni v Natu zavedajo, da je varnost in upoštevanje civilistov ključnega pomena pri pridobivanju nakonjenosti prebivalstva, ki je nujno potrebna za uspeh v boju proti upornikom. Tako je bila julija letos izdana nova dopolnjena taktična zahteva, ki silam Isaf prepoveduje delovanje proti uporniškim enotam, če obstaja nevarnost žrtev med civilisti (Dolenc 2009, 29-30).

Prisotnost Natovih sil v najbolj nasilnih provincah na vzhodu in jugu države je zelo pomembna za uspeh same misije, vendar pa zahteva sprejetje določene stopnje tveganja vseh prisotnih držav. ZDA, VB, Kanada in Nizozemska so v tamkajšnjih spopadih nosile največje breme, a za doseganje uspehov potrebujejo večjo angažiranost svojih zaveznic tudi v teh delih države (Cameron 2007).

Najnovejša poročila iz januarja 2009 kažejo na pozitivne spremembe v boju proti drogam. V letu 2008 so zmanjšali gojenje opija za 19 % in v prihodnje pričakujejo nadaljnji upad. Največ napredka je na severu, vzhodu in v centru Afganistana, kjer je zmanjšanje gojenja opija, po mnenju ZN, rezultat pritiska oblasti, uspešne informativne kampanje in višjih cen dovoljenih pridelkov. Na jugu in jugozahodu države pa so za zmanjšanje pridelave krive visoke cene žita, nizke cene opija in pomanjkanje vode zaradi suše. V teh predelih je pridelovanje maka očitno klimatsko pogojeno (Cook 2009).

Še vedno pa je situacija na tem področju daleč stran od zelenih rezultatov. Richard Hoolbrook (Ilič 2009, 7), ameriški odposlanec za Afganistan in Pakistan, trdi, da je bil boj proti mamilom celo kontraproduktiven. Zaradi uničenih plantaž maka so tamkajšnji kmetje ostali brez zaslužka, mnogi so se zato pridružili upornikom in talibanom. Sporočil je, da bodo zato omejili intenzivnost mednarodnih enot pri izkoreninjanju proizvodnje mamil. Bistveno vprašanje pa ostaja, zakaj kmetje vidijo edini vir zaslužka v gojenju maka, če pa je država prejela ogromne vsote denarja za razvoj poljedelstva. Vlada uradno ne more pojasniti, kam je izginilo 80 % prejete pomoči. Mnogi so mnenja, da je za to kriv afganistanski predsednik Hamid Karzaj, najbolj skorumpirani predsednik na svetu.

Glede samega razvoja in koordinacije v državi je bil največji napredek opazen na področju zdravstva, šolstva in povečanega BDP-ja. Pripadniki misije ISAF so v državi zgradili številne ceste, šole in trgovine. Po njihovi zaslugi obiskuje šolo šest milijonov afganistanskih otrok,

med njimi je ena tretjina deklic. Več kot 80 % državljanov ima dostop do zdravstvene nege, večina je od bolnišnice oddaljena manj kot pet kilometrov (Nato 2008c).

Na področju vodenja države ni bilo opaženega bistvenega napredka. V državi je še vedno veliko korupcije, le-ta celo narašča. Proti njej pa se je težko boriti zaradi vse večje revščine v državi, razvitosti trgovine z mamili, šibke oblasti in slabe administracije. Reorganizacija vlade leta 2008 je bila zelo spodbuden korak k napredku. Predvsem notranji minister in minister za kmetijstvo sta veljala za pametno odločitev. Pomanjkanje učinkovite oblasti pa so znali izkoristiti talibani. Ker je mednarodna skupnost vso pozornost posvetila podpori civilne oblasti, je na lokalni ravni pustila prostor, ki so ga le-ti zasedli (Cook 2009).²²

Pri doseganju uspeha v državi je zelo pomembna podpora javnosti, tako v Afganistanu kot tudi v državah članicah Nata. Število Afganistancev, ki še vedno mislijo, da je njihova država na pravi poti, se je iz 77 % v letu 2005 zmanjšalo na 40 % v februarju 2009. V istem obdobju je padla tudi podpora afganistanskemu predsedniku, in sicer iz 83 na 52 %. Čeprav Afganistanci še zmeraj podpirajo prisotnost mednarodnih sil v državi, pa tudi ta podpora upada. Prihaja do številnih pritožb zaradi nasilnih vdorov v hiše in mnogih aretacij ter kot že omenjeno se je povečalo število civilnih žrtev. Veliko slabše ocenjujejo tudi stopnjo lastne varnosti (Cook 2009).

Obstajajo pa tudi pozitivni indikatorji javnega mnenja. Tako so afganistanske institucije ohranile podporo državljanov, v večini državljani še vedno zavračajo talibane, v katerih 58 % vidi največjo grožnjo varnosti. 75 % Afganistancev še zmeraj zaupa vladi, da je zmožna zagotoviti varnost in stabilnost. 57 % še vedno vrednoti delo ANA in ANP kot pozitivno²³ (ibid.).

Ankete, izvedene v ZDA, kažejo, da večina prebivalcem podpira načrt Obamine administracije o povečanju števila vojakov v Afganistanu. Ankete v Evropi pa so pokazale, da v VB, Franciji, Italiji in Nemčiji nasprotujejo pošiljanju dodatnih vojakov na misijo ISAF (ibid.).

²² V odsotnosti zanesljivega sodnega sistema so se tako v provinci Helmand pojavila talibanska sodišča (Cook 2009).

²³ To sicer ni velik odstotek, vendar je visok glede na vrednotenje dela ZDA – 32 % misli, da je pozitivno in glede na ISAF, katerega delo pozitivno ocenjuje le 33 % izprašanih (Cook 2009).

Nadaljnja podpora Afganistancev bo njihovi oblasti in mednarodni skupnosti tudi v prihodnje odvisna od tega, v kolikšni meri bo mednarodnim akterjem, ki delujejo v državi, ter seveda sami oblasti uspelo zagotoviti varno okolje, v katerem bo mogoč razvoj države.

Ključni element v boju zoper upornike bi morale namesto sil ISAF postati Afganistanske nacionalne varnostne sile. ANA v zadnjem času participira že v 90 % vseh ISAF operacij. V letu 2008 je vodila načrtovanje ter izvajanje 58 % od več kot 200 izvedenih operacij. Tudi zračne sile ANA stalno napredujejo v številu in svojih sposobnostih. Po drugi strani pa pomanjkanje mednarodnih inštruktorjev na tem področju, visok tempo operacij in izčrpanost ovirajo sile ANA, da bi bile sposobne same izvesti celotno operacijo (Cook 2009).

Več pozornosti bi bilo potrebno nameniti razvoju ANP, da bodo tudi njeni pripadniki postali pomemben element v boju proti upornikom. Namreč v nasprotju z ANA ostaja ANP neizurjena sila. Policisti imajo premalo opreme, oblečeni so v slabe uniforme, kar pa je pripomoglo k temu, da jih ljudje ne spoštujejo. Splošno znano je, da so njeni pripadniki skorumpirani in jim zaradi uhajanja informacij prikrivajo nadaljnje operacije (Cameron 2007).

O tem je bilo govora tudi na zasedanju Nata ob 60-letnici zveze, kjer so se predstavniki držav članic odločili, da bodo povečali denarno pomoč Afganistanu, 100 milijonov ameriških dolarjev bodo namenili za financiranje ANA in 500 milijonov za civilno in humanitarno pomoč. Zveza se je odločila ustanoviti tudi Natovo misijo za urjenje v Afganistanu (angl. *Nato Training Mission – Afganistan*, NTM-A), kar pa pomeni, da bodo programi za urjenje ANA in ANP nameščeni pod enotno streho (Cook 2009).

Pomembno vprašanje ostaja, ali Nato v vojni v Afganistanu zmaguje ali izgublja. Glede na premoč oboroženih sil Nato v vojaškem smislu skorajda ne more izgubiti, vendar pa obstajajo področja, kjer zmaga skoraj ni mogoča. Pri tem lahko izpostavimo, da se zveza ne bori proti državi, ampak proti upornikom, ki nikoli ne bi priznali poraza. In če nasprotnik ne prizna poraza, zmaga sploh ni mogoča. Natov uspeh v Afganistanu je močno odvisen tudi od drugih mednarodnih akterjev, na katere pa ima le omejen vpliv. Torej se je kljub popularnosti celostnega pristopa potrebno zavedati, da ga je težko prenesti v realnost. Tako so mnogi mnenja, da je primernejša opredelitev uspešnosti Natove operacije z »več varnosti« in »manj nestanovitnosti«, absolutne kriterije so torej zamenjali relativni (Kamp 2008).

Vloga, ki jo ima Nato v državi, je resda omejena, vendar ključnega pomena. Predvsem je pomembno, da so države članice Nata pripravljene nameniti več sil za delovanje v Afganistanu in samo misijo podpreti z večjimi denarnimi vložki. Za sam uspeh misije pa je zelo pomembno tudi to, da začnejo vlade držav članic izražati trdna stališča glede same prisotnosti v Afganistanu (Cameron 2007).

5.5.5 Predsedniške volitve 2009

Po mnenju mnogih so bile te volitve ključnega pomena pri graditvi demokracije v Afganistanu. Sposobnost države, da zagotovi varne in svobodne volitve v dokaj varnem okolju, naj bi bile test delovanja tamkajšnje oblasti in so zato bile prioriteta. Priprave na volitve so dobro potekale. Štirifazna registracija volivcev je v celoti uspela, registriranih je bilo približno 4,5 milijona državljanov, med njimi 1,7 milijona žensk (Cook 2009).

Prvi krog volitev je potekal 20. avgusta 2009. To so bile druge predsedniške volitve po padcu talibanskega režima leta 2001. Minile so brez večjih nemirov, je pa prišlo do številnih manjših incidentov.²⁴ Volilna udeležba je bila zelo nizka, voliti je prišlo le nekaj več kot 38 % volilnih upravičencev (Demokracija 2009).

Na volitvah je predsednik Hamid Karzai dobil 55 % glasov, bivši zunanji minister Abdullah Abdullah pa 28 %. Vendar so zaradi dokazov o številnih prevarah v prvem krogu volitev spustili Karzaijevo število glasov pod 50 %.²⁵ Zaradi nepravilnosti na volitvah je prišlo do močnih pritiskov zahoda na afganistanske voditelje, da rešijo nastalo politično situacijo. Tako so le-ti razpisali 2. krog volitev, ki naj bi potekal 7. novembra 2009 (BBC 2009b). Slab teden dni pred napovedanim drugim krogom pa je Abdullah Abdullah odstopil od volitev. To je storil iz protesta zaradi neprimerne ravnanja afganistanske vlade in sporne volilne komisije (Dnevnik 2009a).²⁶

²⁴ Glede na podatke ISAF so uporniki izvedli več kot 400 napadov, zato so ta dan označili za enega najbolj nasilnih dni po letu 2001 (BBC 2009a).

²⁵ Prejetih je bilo več kot 2000 pritožb prevare in ustrahovanja, zato je Komisija za volilne pritožbe, ki deluje pod okriljem ZN, zasegla volilne lističe 600-ih volišč, kjer so se dogajale nepravilnosti. Preverili so tudi volišča, kjer je posamezni kandidat dobil več kot 95 odstotkov glasov. Komisija za volilne pritožbe je na koncu odredila, da se glasove iz 210 volišč ne upošteva (BBC 2009a).

²⁶ Abdullah je zahteval odstavek vodje afganistanske neodvisne volilne komisije Azizulaha Ludina, a je Karzai njegovo zahtevo zavrnil (Dnevnik 2009a).

Afganistanska volilna komisija je tako odpovedala drugi krog predsedniških volitev in predsednika Karzaja razglasila za zmagovalca. Karzaj je prejel čestitke številnih voditeljev držav, ki pa so ga obenem pozvali k boljšemu vladanju in krepitvi boja proti korupciji (Dnevnik 2009b).

Kljub temu, da so bile volitve v znamenju številnih prevar, pa mnogi izpostavljajo dejstvo, da je mednarodni skupnosti in oblasti v državi vendarle uspelo prepričati kar nekaj Afganistancev, da so kljub grožnjam odpornikov oddali svoj glas. Volitve so tako dokaz, da se stvari v državi spreminjajo na bolje.

Afganistan je zaradi visoke stopnje korupcije, kriminala, proizvodnje opija in razširjenosti nelegalnega orožja ena izmed najbolj zapletenih držav. Eno največjih nevarnosti še vedno predstavljajo mine in druga neeksplozirana ubojna sredstva, ki jih je po celotnem ozemlju še vedno ogromno. Situacija je tudi vojaško zelo posebna zaradi odporniškega delovanja talibanov, plemenskih milic, slabih komunikacij in goratega ozemlja. Pripadniki ISAF so bili že večkrat napadeni z raketami, granatami in improviziranimi eksplozivnimi napravami. Stabilizacijske mednarodne sile so sicer omogočile delovanje oblasti in vzpostavile varnostne sile, s čimer so se varnostne razmere v državi izboljšale, prišlo pa je tudi do pomembnega družbenega razvoja. Vendar pa trajnih sprememb ni mogoče doseči le v nekaj letih, zato je vprašanje, kdaj po letošnjih volitvah bodo Afganistanci sposobni sami skrbeti za svojo državo in prihodnost (Geder in Šteiner 2009, 205).

5.6 Natova vloga v Iraku

Ameriški poseg v Iraku marca 2003 je v zvezi Nato povzročil številna razhajanja, saj ga niso podprle vse države v njej. ZDA so na začetku od Nata pričakovale le pomoč pri obrambi ozemlja Turčije. Vendar pa članice niti v tej odločitvi niso bile enotne. Februarja je SAS odločal o nujenju pomoči Turčiji v obrambi pred zračnimi napadi Iraka, do katerih bi lahko prišlo po posegu ZDA v tej državi, a Francija, Nemčija in Belgija tega niso odobrile.²⁷ Sklep o ukrepih za zaščito Turčije je bil sprejet šele, ko so pristojnosti za odločanje prenesli na

²⁷ Razgreta razprava pred vojno v Iraku in težave ob vzpostavljanju sil za operacije so sprožile poskuse za doseganje večjega soglasja med članicami. Nov razkorak, ki se je pojavil v zvezi pa ni več temeljil na zmogljivosti Nata, ampak na različnih pogledih njihove uporabe (Grizold 2006, 19).

Komite za obrambno načrtovanje Nata. SAS tako dejansko nikoli ni odobril teh ukrepov. Zaščita Turčije je vključevala varovanje zračnega prostora in pomoč pri zaščiti pred biološkimi in kemičnim orožjem, Nato pa jo je 16. aprila 2003 preklical (Vegič 2005a, 195-196).

Do ponovnih zahtev glede Natove pomoči pri ubadanju s problemi v Iraku pa je prišlo leta 2004. Takrat je iraški ministrski predsednik Ilyada Mllawia zaprosil zvezo za pomoč pri urjenju svojih vojakov. Nato je na to pristal in tako se je julija istega leta pričela Natova misija za urjenje v Iraku (*Nato Training Mission - Iraq - NTM-I*). Le-ta poteka pod političnim nadzorom Severnoatlantskega sveta in v sodelovanju z iraškimi oblastmi in ameriško vodenimi mednarodnimi silami. Naloga Nata je bila vzpostaviti učinkovite oborožene sile, ki bodo same sposobne zagotavljati varnost (NATO 2009k).

NTM-I ni bojna misija, njeni pripadniki izvajajo urjenja in nudijo mentorstvo pripadnikom afganistanskih varnostnih sil, pomagajo pa jim tudi z donacijami opreme. Specializirana je za urjenje podčastnikov in častnikov, s čimer pa je Nato že veliko prispeval k razvoju vojaškega poveljniškega kadra, iraškega obrambnega ministrstva in varnostnih sil. Od leta 2007 naprej vključuje njegovo delo tudi urjenje nacionalne policije, da bi tako zmanjšali prepad med rutinskim delom policije in vojaškimi operacijami. Decembra 2008 je Nato začel uriti tudi pripadnike mornariških in zračnih sil, svojo misijo pa je razširil tudi na varovanje meja, obrambne reforme in razvoj obrambnih institucij. Samo urjenje pripadnikov iraških varnostnih sil poteka v in izven Iraka, v državah članicah Nata (ibid.).

Večina ljudi v Iraku danes več ne ve, komu lahko zaupa in komu verjame. Razpeti so med sanjami, ki jim jih prikazujejo mediji, med obljubami verskih voditeljev in kruto resničnostjo, zaradi katere so prisiljeni kršiti lastne vrednote. V Iraku nihče več ni pripravljen kaj storiti, da bi povečal samo varnost in stabilnost v državi. Prepričani so, da je vzdrževanje varnosti naloga nekoga drugega in ne njihova. Tako na žalost misli tudi večina Iraških varnostnih sil. To breme zato največkrat pade na koalicijske sile. V državi zato vladajo razmere, ki so več kot ugodne za nadaljnji razvoj terorističnih operacij in odpornikov. Na nestabilne razmere pa negativno vplivajo še tuji vplivi in interesi, predvsem iz sosednjih držav Sirije in Irana ter seveda vodje koalicijskih sil – ZDA. Varnostna situacija v državi bi se lahko izboljšala, če bi uspeli doseči nekakšno soglasje med Kurdi, Šiiti in Suniti, seveda ob podpori Sirije in

predvsem Irana. Vloga NTM-I pri tem pa bi bila s političnega stališča gledano lahko velika, iz varnostnega pa žal zanemarljiva (Lokovšek 2007, 10-11, 81).

5.7 Natova pomoč Afriški uniji

Nato je nudil pomoč pri misijah Afriške unije v Sudanu in Somaliji. Da bi pri tem zagotovili kar se da veliko sinergijo in učinkovitost, je Natova pomoč skrbno koordinirana in povezana z dejavnostjo drugih mednarodnih organizacij, še posebej z ZN in EU. Z nudenjem pomoči je zveza razvila zelo pozitivno in obetajočo raven sodelovanja z AU (Nato 2009l).

5.7.1 Pomoč Afriški uniji v Darfurju v Sudanu

Cilj misije Afriške unije v Sudanu (angl. *African Union Mission in Sudan - AMIS*) je končati nasilje in izboljšati humanitarno situacijo v regiji, ki je trpela zaradi konfliktov od leta 2003 naprej. Od junija 2005 pa do 31. decembra 2007 je Nato pomagal AU razširiti njeno misijo ohranjanja miru v Darfurju. Med julijem in oktobrom 2005 je koordiniral zračne prevoze mirovnikov iz različnih afriških držav v Darfur. Avgusta 2005 je na prošnjo EU začel transportirati tudi pripadnike civilne policije. Od septembra 2005 naprej pa je začel prevažati tudi rotacijske sile, pripadnike katerih je prevažal iz ene regije v drugo. V misiji je Nato prepeljal 37500 vojakov, policistov in vojaških opazovalcev v in iz sudanske regije. Afriški uniji je pomagal tudi pri urjenju njenega osebja na več nivojih. Posameznike je učil o tehnologiji in tehnikah ustvarjanja celostnih analiz in razumevanja situacije v Darfurju ter identifikaciji območij, kjer bo prisotnost AU najbolj učinkovita. Nekaj AU osebja je usposobil tudi za obvladovanje informacij. AU pa je Nato zaprosila tudi za pomoč pri ustanovitvi AMIS Centra za združene operacije (angl. *Joint Operations Centre*), v kar je Nato privolil. Pomoč Afriški uniji se je končala 31. decembra 2007, ko je bil AMIS predan Združeni misiji ZN in AU v Darfurju (angl. *United Nations/African union Mission in Darfur – UNAMID*). Nato je izrazil svojo pripravljenost, da pomaga tudi novim mešanim mirovnim silam ZN in AU, sestavljenih iz mirovnikov in civilnih policistov (Nato 2009m).

5.7.2 Pomoč Afriški uniji v Somaliji

17. januarja 2007 je AU zaprosila vse svoje partnerje za finančno in logistično podporo misiji Afriške unije v Somaliji (angl. *African Union mission in Somalia* – AMISOM). Na Nato pa je maja 2007 naslovila tudi konkretnjšo prošnjo za pomoč pri zračni preskrbi. Severnoatlantski svet je 7. junija privolil v nudenje pomoči AU (Nato 2009n).

Naloga Nata v Somaliji je zagotavljanje zračne preskrbe državam članicam AU, ki sodelujejo v misiji. Poleti potekajo od Burundija pa do Mogadiša. Med Natovimi nalogami je bilo tudi spremljanje ladje AU, ki je prevažala burundijsko vojaško opremo za bataljon, nastanjen v Mogadišu. AU ima na razpolago tudi dva Natova strokovnjaka, ki delujeta v Enoti strateškega planiranja in menedžmenta, ki podpira AMISOM. Strokovnjaki so na ta mesta postavljeni za dobo šestih mesecev z možnostjo podaljšanja (ibid.).

6 SKLEP

Spremenjeno strateško okolje v začetku devetdesetih let je od zveze Nato zahtevalo, da se prilagodi novonastalim razmeram. V okviru teh sprememb se je zveza med drugim začela prilagajati tudi delovanju na območju izven svojih tradicionalno določenih meja. Tako so sile Nata skozi leta postajale mobilnejše, bolj opremljene, sposobnejše in učinkovitejše. V želji po večji varnosti za vse je začela zveza več pozornost posvečati tudi sodelovanju z drugimi državami v evroatlantskem območju. In prav zaradi ogrožanja varnosti svojih držav članic je izvedla prvo operacijo zunaj svojih meja v BIH. Tej operaciji so sledile številne druge in danes deluje na različnih misijah po svetu več tisoč vojakov pod Natovim okriljem. Novo gonilno silo v transformaciji zveze je pomenil 11. september 2001. V odgovor na teroristične napade je zveza še dodatno razširila področje svojega delovanja in poslala svoje enote v zibelko terorizma – Afganistan.

Jasno ostaja, da je Nato veliko pripomogel k stabilizaciji razmer na kriznih območjih na Balkanu. Brez njegove prisotnosti, bi se krvavi boji v BIH, bivši jugoslovanski republiki Makedoniji in na Kosovu nadaljevali. Nemiri bi se gotovo razširili tudi na druge države in ostaja vprašanje, če bi se sploh kdaj končali in koliko milijonov ljudi bi izgubilo življenje. Tudi v Afganistanu bi bila situacija brez posredovanja Nata veliko slabša. Nadaljevalo bi se mučenje prebivalstva, zatiranje žensk, neutemeljene usmrtitve. Res je, da varnost v državi na številnih območjih še ni dosežena in da vsakodnevno prihaja do številnih žrtev, ki so največkrat posledica napadov upornikov, je pa postalo življenje v Afganistanu bolj humano. Oblast ne izvaja več terorja nad ljudmi, državljani imajo pravico voliti svoje voditelje, na voljo imajo zdravstveno oskrbo, zgrajene so bile številne šole, v katerih imajo po novem pravico do izobraževanja tudi ženske. Ne glede na trenutni neuspeh Nata in številnih drugih akterjev v Afganistanu lahko brez dvoma potrdim svojo prvo hipotezo, da bi bile razmere na kriznih območjih brez Natovega posredovanja veliko slabše.

Sodobne operacije kriznega odzivanja so vedno bolj kompleksne. V njih sodeluje veliko število civilnih in vojaških strokovnjakov iz različnih držav z najrazličnejšimi vlogami, ki pa morajo v dobro uspeha operacije delovati na usklajen način. Tako se v zadnjem času uveljavlja celostni pristop k operacijam, ki zahteva hkratno delovanje na vojaškem in

humanitarnem področju, pri obnovi ter postavljanju oblasti v državi. Šele ko se gradi na vseh teh področjih, lahko rečemo, da je operacija na poti k uspehu. Iz naloge je razvidno, da je celostni pristop doživel največje uspehe prav v Afganistanu, kjer Nato sodeluje s številnimi drugimi mednarodnimi in nevladnimi organizacijami, ter seveda z oblastjo v državi, z namenom, da bi dosegli varnost, utrdili demokracijo in omogočili gospodarski napredek. Akterji si med seboj pomagajo, se obveščajo, usklajujejo, tako so bolj močni v boju proti nasprotniku, z delovanjem na več področjih hkrati pa nadzirajo večji del dejavnosti v državi ter so tako bližje uspehu, kot če bi delovali vsak zase. Povezano in usklajeno delovanje vseh akterjev na kriznem območju je torej ključnega pomena za uspeh, zato potrjujem tudi svojo drugo hipotezo. Vsekakor pa ostaja jasno, da je predpogoj za doseganje družbenega in gospodarskega napredka ter utrditve demokracije v državi določena stopnja varnosti znotraj nje. V okolju, kjer mednarodnim akterjem ni uspelo zagotoviti varnosti, večji napredek in razvoj na ostalih področjih ni možen. Na Kosovu, v BIH in Makedoniji je Natu uspelo ustvariti varno okolje, kar je omogočilo izgradnjo institucij za nadaljnji družbeni in ekonomski napredek. V nasprotju z njimi pa v Afganistanu niso uspeli zagotoviti varnosti, ki bi omogočila željen napredek na številnih drugih področjih. Tako lahko potrdim svojo hipotezo, ki pravi, da je predpogoj za družbeni napredek na kriznem območju zagotovljena varnost.

Države članice Nata so tiste, ki omogočajo izvajanje operacij kriznega odzivanja. Operacijam Nata namenjajo ogromne količine denarja, opreme in vojakov. Če določeni operaciji ne bi bile naklonjene, gotovo ne bi namenjale svojih sredstev za delovanje v njih. Torej je njihova podpora še kako pomembna pri uspehu same operacije, ki sloni na zadostni finančni podpori in podpori vojakov. V operacijah kriznega odzivanja v BIH in Makedoniji je bilo na razpolago dovolj vojakov, ki so bili primerno opremljeni, da jim je uspelo ustaviti spopade, države članice Nata pa so državam v spopadu nudile tudi finančno podporo za razvoj. Tudi na Kosovu ima Nato zadovoljivo število vojakov, ki so razporejeni po določenem območju ter s svojo prisotnostjo skrbijo, da se konflikti ne bi ponovili. V Afganistanu pa Natu ni uspelo zagotoviti varnosti prav zaradi pomanjkanja denarja in zadostnega števila vojakov, ki bi lahko nadzirali vso ozemlje Afganistana. Kot je iz naloge razvidno, je premalo denarja namenjenega za razvoj ANA, ki ji primanjkuje vojaških inštruktorjev, predvsem pa je zanemarjena ANP, katere pripadniki nimajo niti dostojnih uniform. Z njunim napredkom bi se sama varnost v državi gotovo izboljšala.

Da lahko vojaki in civilni delavci v operacijah kriznega odzivanja opravljajo svoje naloge, pa je pomembno tudi to, da jih tamkajšnje prebivalstvo sprejema in odobrava njihovo delo. Če prebivalstvo na nekem kriznem območju gleda na pripadnike mirovnihi sil kot na vsiljivce, od katerih ne pričakujejo koristi, se lahko zgodi, da se jim uprejo, kar pa bi sploh otežilo delo mirovnihi sil in ogrozilo sam uspeh misije. V Afganistanu večina prebivalstva še zmeraj podpira prisotnost mednarodne skupnosti v državi, čeprav je podpora v zadnjem času nekoliko upadla. Afganistanci se torej še vedno zanašajo na Nato in druge mednarodne akterje in organizacije, da bodo prinesli tako želeni mir v državo. V primeru, da jim ne bi več zaupali, bi se lahko zgodilo, da bi številni med njimi prestopili na stran upornikov in se borili proti tujcem v državi, kar pa bi pomenilo dodatne težave pri doseganju uspeha na misiji. Tako lahko potrdim tudi četrto hipotezo, ki pravi, da na uspešnost operacij kriznega odzivanja vpliva podpora držav članic in prebivalstva na kriznem območju.

Potrdila pa sem tudi svojo zadnjo hipotezo, da so dejavnosti Nata na operacijah kriznega odzivanja vse bolj civilno usmerjene. Vojak na misiji ni več usmerjen izključno na boj, deluje tudi na drugih, ne samo vojaških področjih. Vojska pomaga graditi infrastrukturo, šole, bolnišnice, prebivalstvu nudi humanitarno pomoč, izvaja različne reševalne akcije s helikopterji, potapljači in podobno. Dober primer usmerjenosti v civilne aktivnosti je prav Afganistan, kjer je Nato ustanovil Skupine za obnovo provinc – PRT-je, ki pomagajo pri obnovi in razvoju Afganistana.

Zveza Nato je torej pomemben dejavnik zagotavljanja miru in varnosti v evroatlantskem okolju. Da ji bo tudi v prihodnje uspelo vzpostavljati in ohranjati mir na kriznih območjih, pa je potrebna večja angažiranost njenih članic. Vsaka izmed njih bi morala prevzeti svoj del bremena ter za varnost nas vseh nameniti več denarne pomoči, vojakov in civilnih delavcev za krizna območja, kjer potekajo najbolj krvavi nemiri.

7 LITERATURA

- *BBC*. 2009a. Q&A: Afghan election, 22. oktober. Dostopno prek: http://usproxy.bbc.com/2/hi/south_asia/8179845.stm (23. oktober 2009).
- --- 2009b. Afghan elections goes to run-off, 20. oktober. Dostopno prek: http://usproxy.bbc.com/2/hi/south_asia/8316487.stm (23. oktober 2009).
- Cameron, Scott. 2007. *Assessing ISAF: A Baseline Study of NATO's Role in Afghanistan*. Dostopno prek: <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0C54E3B3-1E9C-BE1E-2C24-A6A8C7060233&lng=en&id=57309> (17. julij 2009).
- Center za elektronsko izobraževanje. 2008. *Operacije v podporo miru*. Dostopno prek: <https://cei.mors.si/ucilnica/mod/scorm/player.php?a=15¤torg=eXedoktrina470051721bef4c057d2&scoid=772> (29. junij 2009).
- Cook, Frank. 2009. *Afghanistan: A Turning Point?* Dostopno prek: <http://www.nato-pa.int/Default.asp?SHORTCUT=1783> (15. julij 2009).
- *Demokracija*. 2009. Volilna komisija odredila drugi krog volitev, 21. oktober. Dostopno prek: <http://www.demokracija.si/index.php?sekcija=clanki&clanek=11130> (23. oktober 2009).
- *Dnevnik*. 2009a. Abdulah Abdulah ne gre v drugi krog volitev v Afganistanu, 2. november. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/novice/svet/1042311672> (15. november 2009).
- --- 2009b. Drugega kroga volitev v Afganistanu ne bo, Karzaja že razglasili za zmagovalca, 2. november. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/novice/svet/1042311771> (15. november 2009).
- Dolenc, Gregor. 2009. Zakaj sta Nato in Slovenska vojska v Afganistanu. V *Slovenska vojska XVII* (12): 28-30.
- Fedder, Edwin H. 1973. *NATO: The Dynamics of Alliance in the Postwar World*. New York, Toronto: Dodd, Mead.
- Geder, Alan in Alojz Šteiner. 2009. *Značilnosti sodelovanja Slovenske vojske v dosedanjih mednarodnih vojaških operacijah in na misijah*. Dostopno prek: http://www.slovenskavojska.si/fileadmin/slovenska_vojska/pdf/bilten_sv/bilten_sv09_11_1.pdf (23. junij 2009).
- Geršak, Teodor. 1995. *NATO - njegova preobrazba in Slovenija*. Ljubljana: Defensor.

- Global Security. 2005a. *Operation Deliberate Force*. Dostopno prek: http://www.globalsecurity.org/military/ops/deliberate_force.htm (29. junij 2009).
- --- 2005b. *Operation Joint Forge*. Dostopno prek: http://www.globalsecurity.org/military/ops/joint_forge.htm (29. junij 2009).
- --- 2005c. *Operation Joint Guardian*. Dostopno prek: http://www.globalsecurity.org/military/ops/joint_guardian.htm (29. junij 2009).
- Gordon, Philip H. 1997. *NATO's transformation: The Changing Shape of the Atlantic Alliance*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Grizold, Anton. 2005. *Slovenija v spremenjenem varnostnem okolju: k razvoju obrambno-zaščitnega sistema: izzivi in spodbude*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- --- 2006. Rekonceptualizacija Natovega preoblikovanja: naslednji krog. V *Varnost v postmoderni družbi*, ur. Marjan Malešič, 13-23. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Grmek, Meta, Marko Piškar in Valerija J. Šket. 2007. SV prevzema območje odgovornosti v okviru Kforja. *Slovenska vojska XV* (02): 13-16.
- Grošelj, Klemen. 2007. *Slovenija v svetu mirovnih operacij*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Humar, David. 2009. Skupna organizacijska struktura zavezništva Nato. *Bilten slovenske vojske* 11 (2). Dostopno prek: http://www.slovenskavojska.si/fileadmin/slovenska_vojska/pdf/bilten_sv/bilten_sv_09_11_2.pdf (7. julij 2009).
- Ilič, Petar. 2009. Kam je poniknil denar za kmete? *Večer* (2. julij): 7.
- Jakobsen, Peter V. 2008. *Nato's comprehensive approach to crisis response operations*. Dostopno prek: http://www.diis.dk/graphics/Publications/Reports%202008/Report_2008-15_NATO_Comprehensive_Approach_Crisis_Response_Operations.pdf (26. junij 2009).
- Jelušič, Ljubica. 2005. Mirovne operacije: opredelitve, problemi, prihodnost. V *Mirovne operacije in vloga Slovenije*, ur. Ljubica Jelušič, 11-32. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- --- 2009. Oblikovanje strategije sodelovanja republike Slovenije v mednarodnih operacijah in na misijah. *Bilten Slovenske vojske* 11 (1). Dostopno prek: http://www.slovenskavojska.si/fileadmin/slovenska_vojska/pdf/bilten_sv/bilten_sv09_11_1.pdf (23. junij 2009).
- Jelušič, Ljubica, Maja Garb, Klemen Grošelj, Jelena Juvan, Erik Kopač, Vladimir Prebilič in Vinko Vegič. 2006. Mirovne operacije – naložba v mednarodni mir, varnost in stabilnost. V *Varnost v postmoderni družbi*, ur. Marjan Malešič, 229-257. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- Kamp, Karl H. 2008. *After the Summit: Long-Term Consequences for NATO*. Dostopno prek: <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?id=57068&lng=en> (13. julij 2009).
- Kocbek, Darja. 2009. Nato bo zmanjšal število vojakov na Kosovu. *Večer* (12. junij): 6.
- Lokovšek, Dimitrij. 2007. *Analiza varnostnih razmer v Iraku v letu 2006*. Specialistično delo. Dostopno prek: http://dk.fdv.uni-lj.si/specialisticna/pdfs/spec_Lokovsek-Dimitrij.PDF (18. julij 2009).
- Ministrstvo za zunanje zadeve. 2008. *Transformacija Nata*. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika/nato/transformacija_nata (19. junij 2009).
- *NATO at a glance: a factual survey of issues and challenges facing the Alliance at the end of the 1990s*. 1996. Bruselj: Nato Office of Information and Press.
- Nato. *KFOR Chronicle*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/kfor/docu/about/brochure/brochure.pdf> (3. julij 2009).
- --- 1995. *The general framework agreement*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/ifor/gfa/gfa-fm.htm> (29. junij 2009).
- --- 1999. *NATO's role in relation to the conflict in Kosovo*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/kosovo/history.htm#B> (25. junij 2009).
- --- 2001a. *History of Bosnia and Herzegovina from the origins to 1992*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/sfor/indexinf/122/p03a/chapter6.htm> (28. junij 2009).
- --- 2001b. *Priročnik o zvezi Nato*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/other/svm/handbook.pdf> (18. junij 2009).
- --- 2004a. *History of the NATO-led Stabilisation Force (SFOR) in Bosnia and Herzegovina*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/sfor/docu/d981116a.htm> (28. junij 2009).
- --- 2004b. *SFOR Organisation*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/sfor/organisation/sfororg.htm> (29. junij 2009).
- --- 2006. *Riga Summit Declaration*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_37920.htm?selectedLocale=en (20. junij 2009).
- --- 2007a. *Nato in Balkan: argumenti za večjo integracijo*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/slovene/art3.html> (7. julij 2009).
- --- 2007b. *ISAF Command Structure*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/isaf/structure/commandstruc/index.html> (10. julij 2009).
- --- 2008a. *Bucharest Summit Declaration*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm?selectedLocale=en (20. junij 2009).

- --- 2008b. *Helping secure Afganistans future*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/ebooks/hop/briefing/afghanistan/afghanistan2008-e.pdf> (10. julij 2009).
- --- 2008c. *U.S. Ambassador to NATO Victoria Nuland's Speech in London*. Dostopno prek: http://nato.usmission.gov/ambassador/2008/Amb_Nuland_022508.htm(10. julij 2009).
- --- 2009a. *Nato Member Countries*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/nato_countries.htm (17. junij 2009).
- --- 2009b. *Summit Meetings of Heads of State and Government*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/comm/2009/0904-summit/agenda.html> (21. junij 2009).
- --- 2009c. *Crisis management*. Dostopno prek: http://www.nato-otan.org/issues/crisis_management/index.html (29. junij 2009).
- --- 2009d. *Summit Guide 2009*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/summit2009/summit-guide-09.pdf> (27. junij 2009).
- --- 2009e. *The Kosovo Air Campaign*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/SID-74641823-4D8A6F9E/natolive/topics_49602.htm (28. junij 2009).
- --- 2009f. *Nato Kosovo Force (KFOR)*. Dostopno prek: http://www.nato.int/kfor/structure/nations/placemap/kfor_placemat.pdf (3. julij 2009).
- --- 2009g. *Peace support operations in the former Yugoslav Republic of Macedonia*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52121.htm#three (5. julij 2009).
- --- 2009h. *International Security Assistance Force and Afghan National Army strength & laydown*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/isaf/docu/epub/pdf/placemat.pdf> (6. julij 2009).
- --- 2009i. *Operational mentor and liaison team (OMLT)*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/isaf/topics/factsheets/omlt-factsheet.pdf> (5. julij 2009).
- --- 2009j. *ISAF Regional Command Structure*. Dostopno prek: http://www.nato.int/isaf/structure/regional_command/index.html (11. julij 2009).
- --- 2009k. *NATO`s assistance to Iraq*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_51978.htm (16. julij 2009).
- --- 2009l. *NATO assistance to the African Union, 2009*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_8191.htm (17. julij 2009).
- --- 2009m. *Assisting the African Union in Darfur, Sudan*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49194.htm (17. julij 2009).

- --- 2009n. *Assisting the African Union in Somalia*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50099.htm (18. julij 2009).
- North Atlantic Treaty Organization. 2006. *NATO handbook*. Bruselj: NATO Public Diplomacy Division.
- Pirjevec, Jože. 2003. *Jugoslovanske vojne 1991-2001*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- RTV SLO. 2008. Čigavo je Kosovo – kaj pravi zgodovina? Dostopno prek: <http://www.rtvlo.si/vet/cigavo-je-kosovo-kaj-pravi-zgodovina/83353> (1. julij 2009).
- Slovenija in NATO. 1999. *Strateški koncept zveze Nato*. Dostopno prek: <http://nato.gov.si/slo/dokumenti/strateski-koncept.pdf> (17. junij 2009).
- --- 2002. *Kaj je Nato*. Dostopno prek: <http://nato.gov.si/slo/publikacije/kaj-je-NATO.pdf> (17. junij 2009).
- --- 2004a. *Kaj je ISAF*. Dostopno prek: <http://nato.gov.si/slo/nato/isaf/kaj-je/> (3. julij 2009).
- --- 2004b. *ISAF pod poveljstvom zveze NATO*. Dostopno prek: <http://nato.gov.si/slo/nato/isaf/isaf-nato/> (3. julij 2009).
- Vegič, Vinko. 2005a. Vloga in funkcije Nata po koncu hladne vojne. V *Sodobno vojaštvo in družba*, ur. Anton Bebler, 181-199. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- --- 2005b. Vloga Nata v mirovnih operacijah. V *Mirovne operacije in vloga Slovenije*, ur. Ljubica Jelušič, 79-96. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- United Nations Interim Administration Mission In Kosovo. 2008. *About UNMIK*. Dostopno prek: <http://www.unmikonline.org/intro.htm> (20. junij 2009).
- Vuk, Pavel. 2004. Afganistan, Onstran dosega javnih občil in javnosti razvitega sveta. *Slovenska vojska XII* (12): 1-8.
- Wyatt, Christopher. 2008. Afganistan`s tragedy: a problem for the West. *UGI Briefing* (152).